

Armin Mikos von Rohrscheidt

Waloryzacja potencjału turystyczno-kulturowego szlaku tematycznego Niemiecki Szlak Bajek - "Deutsche Märchenstrasse"

Turystyka Kulturowa nr 9, 52-77

2011

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Materiały faktograficzne

Armin Mikos v. Rohrscheidt

Waloryzacja potencjału turystyczno-kulturowego szlaku tematycznego Niemiecki Szlak Bajek - "Deutsche Märchenstrasse"

1. Dane podstawowe szlaku:

Oficjalna nazwa szlaku: *Deutsche Märchenstrasse. Märchen, Sagen, Legenden.*

(Niemiecki Szlak Bajek. Bajki, sagi i legendy).

Rodzaj szlaku: turystyczno-kulturowy szlak literacki

Rok utworzenia szlaku: 11. kwietnia 1975 określenie przestrzeni, 1. stycznia 2007 (powołanie koordynatora).

Lokalizacja: Niemcy, na terytorium krajów związkowych: Hesji, Saksonii Dolnej i Bremy

Zasięg: ponadregionalny/krajowy (2 kraje związkowe i miasto na prawach kraju związkowego)

Deklarowana tematyka szlaku:

Niematerialne dziedzictwo kultury ludowej (bajki, sagi i legendy), w tym w szczególności dzieło literackie Jakuba i Wilhelma Grimm w postaci krytycznego wydania bajek (formalnie uznane za dziedzictwo światowej kultury) oraz biografie jego autorów: Jakuba i Wilhelma Grimmów, niemieckich literatów i literaturoznawców.

2. Opis szlaku:

Przebieg szlaku została określona na podstawie zawartości zbioru literackiego "Kinder- und Hausmärchen" wydanego przez braci Jakuba (1785-1863) i Wilhelma (1786-1859) Grimm, zgodnie z ostateczną redakcją autoryzowaną z roku 1857. Deklarowaną tematyką szlaku jest całość dziedzictwa ludowej kultury, zawartego w opowieściach i bajkach zebranych przez braci Grimm oraz w niektórych legendach, dołączonych później ze względu na ich udowodnioną długą historię i znaczną popularność (jak legenda o Szczurołapie z Hameln). Literackie wersje tych opowiadań i historii dały z kolei impuls do ich inscenizacji w różnych formach (oper, dramatów, filmów, przedstawień, musicali) oraz tworzenia na ich podstawie różnorodnych atrakcji turystycznych (od kolekcji muzealnych, poprzez zwiedzania fabularyzowane, po cykliczne eventy masowe). Wszystkie te elementy składają się na współczesny Niemiecki Szlak Bajek, tworząc koordynowany produkt turystyczny, złożony z setek autonomicznych usług i lokalnych produktów cząstkowych oraz oferowany w całości lub w częściach w znacznej ilości alternatywnych wersji i opcji. Wyznaczenie trasy szlaku i tym samym jego przestrzeni zostało dokonane w roku 1975, wówczas też w Steinau an der Strasse, rodzinnej miejscowości Braci Grimm z inicjatywy heskich władz krajowych powołano do istnienia grupę roboczą (Arbeitsgruppe) "Deutsche Märchenstrasse". W jej skład jako członkowie delegujący swoich przedstawicieli weszły samorządy lokalne blisko 40 miejscowości lub powiatów w Hesji, Saksonii Dolnej i mieście-kraju Bremen. Natomiast z dniem 1 stycznia 2007 reprezentację szlaku oraz funkcję instytucji koordynującej jego funkcjonowanie przejęło formalnie zarejestrowane stowarzyszenie Deutsche Märchenstrasse e.V. Członkami stowarzyszenia są obiekty, samorządy i organizacje turystyczne, natomiast wykonawcą funkcji koordynatora szlaku jest samodzielne biuro utrzymywane przez stowarzyszenie ("Geschäftsstelle"), zlokalizowane w **Kassel** i obsługiwane przez kilkusobowy etatowy personel (3 pełne etaty, praktykanci).

3. Podstawa do ustalenia przebiegu szlaku i autentyczności oraz zgodności tematycznej obiektów:

1. Grimm J. Grimm W., 1812-1815, *Kinder - und Hausmärchen*, Wyd. Realschulbuchhandlung, Berlin
także wydanie z 1857, Wyd. Wyd. Dieterichsche Buchhandlung, Göttingen [lit.S.1]
2. Rölleke H., 2004, *Grimms Märchen und ihre Quellen. Die literarischen Vorlagen der Grimmschen Märchen synoptisch vorgestellt und kommentiert*, WVT Wissenschaftlicher Verlag, Trier [lit.S.2]
3. Denecke L., 1971, *Jacob Grimm und sein Bruder Wilhelm* (biografia Braci Grimm), Wyd. Metzler, Stuttgart [lit. S. 3]
4. Oficjalna mapa Szlaku, zawarta w: *Deutsche Märchenstrasse. Wo Märchen wahr werden*, 2010, Folder informacyjny, wyd. Deutsche Märchenstrasse e.V., Kassel [dok.S.1]

Informatory zaakceptowane dla celów inwentaryzacji i waloryzacji [inf.S]

1. Iba E.M., 2011, *Die Deutsche Märchenstrasse. Eine sagenhafte Reise vom Main zum Meer*, Wyd. CW Niemeyer, Buchverlage, Hameln [inf.S. 1A]
2. Oficjalny portal Szlaku; www.deutsche-maerchenstrasse.com/de (dostęp 20 lipca 2011) [inf.S. 1B]

4. Przebieg Szlaku

4.1. Przebieg trasy głównej szlaku [inf.S.1], [dok. S.1]:

Punkt początkowy: Hanau, Pomnik Narodowy Braci Grimm

Hanau (Hesja) - Steinau an der Strasse (Hesja) - Marburg (H) - Kassel (H) - Hofgeismar (H) - Bodenwerder (Saksonia Dolna) - Hameln (SD) - Bad Oeynhaus (SD) - Bremen (Brema) - Bremerhaven (B).

Punkt końcowy: Bremerhaven, Fontanna "Klabautermann"

4.2. Obiekty kluczowe szlaku:

1. **Steinau an der Strasse**, Muzeum Braci Grimm w domu rodzinnym, Teatr Marionetek "Die Holzköpfe", wystawa marionetek w zamku,
2. **Kassel**, [wl], Muzeum Braci Grimm - Die Murhardsche Bibliothek (siedziba Archiwum Braci Grimm i Towarzystwa Braci Grimm w Kassel, miejsce przechowywania rękopisu zbioru bajek Braci Grimm z 1812), Muzeum Fridericianum (miejsce pracy Braci Grimm). W mieście także siedziba koordynatora szlaku.
3. **Bremen**, [wl], Pomnik Bremeńskich Muzykantów przed Ratuszem.

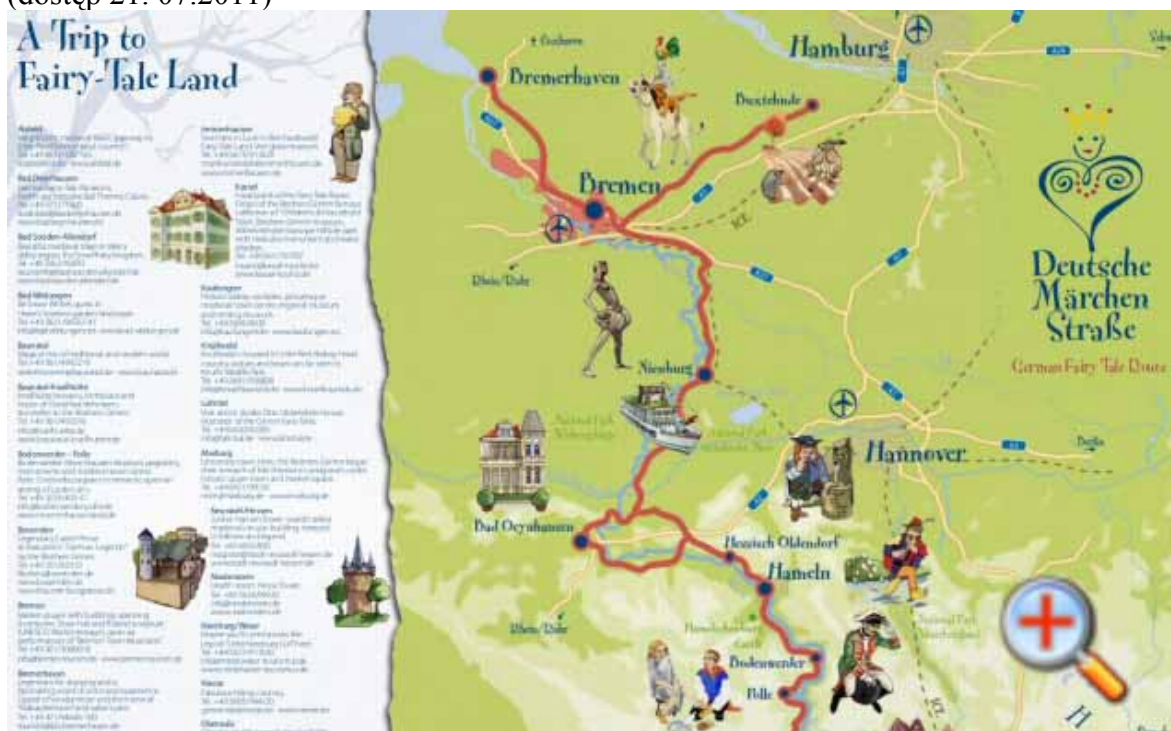
4.3. Pozostałe miejscowości z obiektami formalnie zaliczanymi do szlaku:

4. **Hanau** [wl], Pomnik Narodowy Braci Grimm, wystawa biograficzna Braci Grimm w Muzeum Historycznym, Muzeum Lalek, 5. **Schlüchtern** [wl], Muzeum Bergwinkel z wystawą dotyczącą rodziny Grimm, 6. **Freiensteinau**, Park Krajobrazowy Pojezierza Ober-Mooser, 7. **Herbstein**, Muzeum Karnawału z legendami karnawałowymi, Lochy Strachu z ofertą zwiedzania tematycznego, 8. **Alsfeld** [wl], Dom Bajek, 9. **Marburg** [wl] Uniwersytet, 10. **Lahntal**, Ubbelholde Haus (dom i atelier ilustratora bajek Braci Grimm, Muzeum Regionalne, 11. **Neustadt**, wieża Junker-Hansen - miejsce lokalizacji legend, 12. **Willingshausen**, Muzeum "Malerstübchen" i kolonia malarzy, 13. **Schwalmstadt**, Museum der Schwalm w dzielnicy Ziegenhain (oryginalny strój ludowy "Czerwony Kapturek"), 14. **Schrecksbach**, lokalne Dorfmuseum z wystawą strojów ludowych wykorzystanych w opisach bajek, 15. **Oberaula** - kolonia Weissenborn (dom rodzinny pradziadka i dziadka Braci Grimm), 16. **Knüllwald**, Ruiny zamku Wallenstein, 17. **Homburg/Efze**, Bajkowa fontanna - miejsce akcji jednej z bajek, 18. **Fritzlar** [wl], katedra ze skarbcem, 19. **Bad Wildungen** [wl], Zamek Friedrichstein, miejsce życia otrutej Margarethe von Waldeck, pierwowzoru Królowny Śnieżki, Bergfreiheit - Wioska Królowny Śnieżki, 20. **Waldeck** [wl], Zamek hrabiów von Waldeck (miejsce akcji bajki o Ercku - królu Krasnali), 21. **Wolfhagen**, Fontanna bajek z wilkiem i siedmioma kozłętami, Bajkowa Piwnica Grimmów z drzeworytami scen z bajek, 22. **Schauenburg**, Muzeum Märchenwache - poświęcone

ludzkim źródłom bajek braci Grimm, Dziecięcy Teatr "w Stodole", 23. **Niedenstein**, Muzeum Regionalne, 24. **Gudensberg**, Amfiteatr z bajkową architekturą sceny, 25. **Baunatal**, dom rodzinny zawodowej "opowiadaczki bajek" Doroty Viehmann, Fontanna Bajek z jej posągami, 26. **Nieste**, Kaufunger Wald (legendarny Las Kaufung, miejsce pobytu "Pani Holle") ze ścieżkami tematycznymi, 27. **Kaufungen**, Muzeum Regionalne "Alte Schule", 28. **Helsa**, Muzeum Kół Młyńskich, 29. **Großalmerode**, Kościół (miejsce konfirmacji Wilhelma Grimma), Muzeum Szkła i Ceramiki, 30. **Hessisch Lichtenau**, "Staw Pani Holle" ze ścieżką tematyczną, 31. **Bad Sooden-Allendorf**, Studnia "Przed Bramą" (legendarne miejsce powstania ludowej pieśni), 32. **Witzenhausen**: "konsulat" krainy Pani Zamieć (Holle), gospoda Pod Koroną (miejsce pracy braci Grimm), 33. **Heilbad Heiligenstadt**, Muzeum "Theodor Storm" z seansami opowiadania bajek, 34. **Ebergötzen**, Stary Młyn (miejsce związane z biografią W. Buscha, autora historii Maksa i Moritza), 35. **Bovenden**, Zamek Plesse (miejsce akcji jednej z bajek braci Grimm), 36. **Wahlsburg**, Bajkowy Prom na Wezerze, 37. **Hannoversch Münden** [wl], dom Doktora Eisenbart (miejsce jego śmierci), grób Johanna A. Eisenbartha w kościele Św. Egidiusza, 38. **Sababurg** [wl], Zamek (miejsce lokalizacji akcji "Śpiącej Królowny"), 39. **Immenhausen**, (Miejsce akcji bajki "Jaś Szcześciarz") - Trasa Bajek, 40. **Hofgeismar** [wl], Ratusz z Piwnicą Bajek, Ogród Zoologiczny "Sababurg" z postacią Królowej Lasu, 41. **Trendelburg**, Bajkowe Latarnie, Wieża Roszpunki (Rapunzel - miejsce akcji bajki), 42. **Oberweser**, Plac Młynów (stałe miejsce inscenizacji "Królowy Śnieżki") 43. **Fürstenberg**, Muzeum Porcelany (wystawa Bajkowej Porcelany), 44. **Polle** [wl], Zamek Polle (ruina - miejsce akcji Kopciuszką wraz z amfiteatrem, miejscem inscenizacji i festynów), 45. **Bodenswerder** [wl], Dom rodzinny barona Münchhausen, Muzeum Münchhausena, 46. **Hameln** [wl], (miejsce akcji legendy "Szczerołap z Hameln"), XVII-wieczny Dom Szczerołapa, 47. **Hessisch Oldendorf**, (miasto upiora "Baxmanna"), legendarna skała Hohenstein, 48. **Bad Oeynhausen**, Niemieckie Muzeum Bajek, 49. **Nienburg**, domy "Fresenhof" i "Hakenhof", miejsca lokalizacji bajek i legend, 50. **Buxtehude**, (miejsce lokalizacji Bajki o Jeżu i Zającu), Muzeum Regionalne z wystawą tematyczną, 51. **Bremerhaven** [wl], Fontanna Klabautermann.

5. Mapa Szlaku Bajek z opisem

Mapa jest zawarta w elektronicznym portalu Szlaku: www.deutsche-maerchenstrasse.com.de (dostęp 21. 07.2011)

6. Dane dotyczące przebiegu badania

Przedstawiciel koordynatora, uczestniczący w procesie waloryzacji:

Brigitte Buchholz-Blödw, Deutsche Märchenstrasse (Marketing-Leiterin), Benjamin Schäfer, (Geschäftsführer).

Tel: +49 561 92047911, Email: buchholz@deutsche-maerchenstrasse.de

Badania wstępne (identyfikujące): kwiecień 2011

Okres przeprowadzania badania: 10 lipca - 20 lipca 2011.

Wizja lokalna na szlaku: przeprowadzona w ramach procedur weryfikacyjnych w dniach 16-20 lipca 2011

Data wypełnienia formularza: 22-29 lipca 2011

7. Formularz waloryzacyjny szlaku kulturowo-turystycznego "Deutsche Märchenstrasse" (Niemiecki Szlak Bajek)

ZAKRES I: ORGANIZACJA SZLAKU

I.A. Uzasadniona tematyżacja szlaku

I. A. a. literatura naukowatematyzująca szlak

Monografia naukowa na temat szlaku (20 punktów)

[Iba 1978] (0)

[Iba 2000] (20)

Monografia naukowa poświęcona tematyce zgodnej z tematem szlaku, zawierająca opracowanie znacznej części jego obiektów, w tym wszystkich obiektów kluczowych* (do dwóch pozycji) (10 za każdą)

1.[Hemme 2009] (0)

2. Schoof 1959 [0]

3. [Seitz 1985] (0)

4. [Bendix, Hemme 2004] (0)

Artykuły lub samodzielne rozdziały w opracowaniach naukowych poświęcone szlakowi** (do 3) (5 punktów)

[Oberhauser, Kahrs 2008] (obszerny leksykon (1469 s.) - jednośny rozdział). (0)

Ponadto szereg innych artykułów opublikowanych w zbiorowych opracowaniach naukowych dotyczących turystyki tematycznej.

I. A. b. literatura popularna tematyzująca szlak Aktualna (do 3 lat) literatura popularna na temat szlaku w formie osobnych opracowań (do 3 pozycji)(5 punktów za każdą)

Iba M.E., 2011, *Die Deutsche Märchenstrasse. Eine sagenhafte Reise vom Main zum Meer*, Wyd. CW Niemeyer, Hameln (5)

Wegweiser für eine Traumreise. Deutsche Märchenstrasse, Wyd. Dt. Märchenstrasse e.V. Kassel, 2010 (5)

Hövelmann, U, 2009, *Auf der Märchenstrasse, Przewodnik dla dzieci z CD*, Wyd. Edition Temmen, Bremen (5)

Deutsche Märchenstrasse. Veranstaltungen 2011. Auf märchenhaften Spuren von Hanau bis Bremerhaven. Wyd. Deutsche Märchenstrasse e V., Kassel 2011 (0)

I. A. c. zgodność tematyczna poszczególnych obiektów z deklarowanym tematem szlaku: 75-89% zgodności (10 punktów)

Spośród 70 obiektów szlaku dla 59 obiektów może zostać stwierdzona całkowita zgodność tematyczną z profilem szlaku. Brak takiej zgodności wykazuje 8 obiektów (11,4%), zgodność tylko częściową natomiast 4 dalsze obiekty Oznacza to pełną zgodność (82,9%) obiektów i częściową zgodność dla (5,7%), w sumie: 88,6%.

Miejscowości z obiektami ze stwierdzoną zgodnością częściową: Schlüchtern, Herbstein, Wahlsburg, Schreckbach. Obiekty o profilu niezgodnym z tematyką szlaku znajdują

się w miejscowościach: *Freiensteinau Willingshausen, Knüllwald, Fritzlar, Niedenstein,, Kaufungen, Helsa, Großalmerode* (1 obiekt).

Suma punktów za cały podzakres I A: **45I. B. Oznaczenie szlakuI. B. a. oznaczenie szlaku na trasie i przy drogach dojazdowych**^[2] Za istnienie fizycznych oznaczeń wzdłuż ciągów komunikacyjnych szlaku oraz dojazdu do 91% i więcej obiektów szlaku (20)

Oznaczenia na wszystkich trasach szlaku (20)

I. B. b. oznaczenie fizyczne bezpośrednio przy obiektach szlaku Za istnienie fizycznych oznaczeń przy wszystkich obiektach szlaku (20)*Oznaczenia przed wszystkimi obiektami* (20)

I.B. c. oznaczenie systemowe przebiegu szlaku

Istnienie oznaczenia zarówno przebiegu szlaku, jak i jego obiektów w systemie nawigacji satelitarnej lub w innych elektronicznych systemach prowadzenia ruchu (10)

Przebieg szlaku i znakomita większość jego obiektów jest uwzględniona w systemie nawigacji satelitarnej. Tzw. digitaltrack jest dostępny i może być pobrany za pośrednictwem: www.deutschland-erfahrbar.de/deutsche_maerchenstrasse.php . Prace nad bezpośrednim włączeniem pełnej trasy w inne systemy GPS zostały zlecone i zakończą się do listopada 2011)[as] (10)

Suma punktów za cały podzakres I B.: **50**

I.C. Koordynacja Szlaku [as] [inf.S. 1.a] [inf.S.1b]

I. C. a. funkcjonowanie koordynatora szlaku Funkcjonowanie koordynatora szlaku, formalnie powołanego lub wyznaczonego do spełniania tych obowiązków (10 punktów)

Deutsche Märchenstrasse e. V., Kurfürstenstrasse 9, D-34117 Kassel (10)

I. C. b. dostępność koordynatora Publiczna całoroczna dostępność danych i biura koordynatora dla potrzeb komunikacji (5)

Deutsche Märchenstrasse e. V., Kurfürstenstrasse 9, D-34117 Kassel

Email: info@deutsche-maerchenstrasse.de

Tel: +49 561 920 47 910, Fax: +49 561 920 47 930 (5)

Publiczna, całoroczna dostępność biura koordynatora szlaku (5)*Biuro: Deutsche Märchenstrasse e. V., Kurfürstenstrasse 9, D-34117 Kassel* (5)

I.C. c usługi informacyjne koordynatora w odniesieniu do szlaku

Stały, całoroczny i wyłączny numer telefoniczny w określonych dniach i godzinach (5)

Biuro: + 49 561 920 47 911 (5)

Obsługa w językach obcych w informacji telefonicznej szlaku (po 2 za każdy do trzech) (6)*angielski, francuski* (4)

I. C. d dodatkowe usługi koordynatora: Oferowanie przez koordynatora pakietów turystycznych w zakresie oferty szlaku (koordynacja lub pośrednictwo usług pakietowych na rzecz klienta) (5)

Koordynator przyjmuje zlecenia i pośredniczy w organizacji oferty pakietów (szeroki wachlarz oferty). Zlecenia wykonują lokalne przedsiębiorstwa, hotele, organizacje turystyczne i muzea, związane umową z koordynatorem (5)*Organizowanie wycieczek po szlaku (działalność jako touroperator lokalny dla grup przyjazdowych)* (5)

Koordynator przyjmuje zlecenia i pośredniczy w organizacji oferty pakietów (szeroki wachlarz oferty). Zlecenia wykonuje przedsiębiorstwo związane umową z koordynatorem:

Toeurope (Thomas Giesick): www.toeurope.eu (dostęp: 21 lipca 2011) (5)*Oferowanie mikroeventów związanych z tematyką szlaku lub pośredniczenie w ich zamawianiu (za każdy do 5 po 1 punkcie)* (5)

Koordynator pośredniczy w zamawianiu imprez na terenie wszystkich miejscowości szlaku i we wszystkich obiektach (5)

Suma punktów za cały podzakres I C: **44**

I. D. Dostępność turystyczna obiektów szlaku

I. D. a. faktyczna dostępność obiektów szlaku: Faktyczna dostępność 100% obiektów szlaku (30 punktów)

Wszystkie obiekty są dostępne we wskazanych godzinach(30)

I.D. b. dostępność komunikacyjna obiektów szlaku: 100 % obiektów - (20 punktów)

Wszystkie obiekty posiadają płatną lub bezpłatną możliwość parkowania w odległości nie większej niż 200 metrów od wejścia/punktu. (20)

Suma punktów za cały podzakres I D: 50

Za cały zakres I: 184 punkty (z 200 możliwych)

ZAKRES II: OGÓLNA ATRAKCYJNOŚĆ TURYSTYCZNA SZLAKU

II. A. Autentyczność obiektów szlaku

Ilość obiektów oryginalnych w ogólnej liczbie obiektów szlaku przekracza 50%, zaś ilość obiektów wykreowanych specjalnie dla potrzeb turystyki nie przekracza 25 % (40 punktów)

Ilość obiektów oryginalnych szlaku: 37 (52,8 %), wtórnych: 20 (28,6 %), wykreowanych: 13 (18,6 %)(40)

Obiekty oryginalne: Steinau (dom), Kassel (Muzeum BG, Muzeum Fr., Biblioteka), Freiensteinau, Herbstein (podziemia), Alsfeld, Marburg, Lahntal (dom Ubbelholde), Neustadt, Willingshausen (dom i kolonia), Oberaula, Knüllwald, Fritzlar, Bad Wildungen (zamek i wioska-kolonia), Waldeck, Schauenburg (muzeum i teatr), Baunatal (dom), Nieste, Großalmerode (kościół), Hessisch Lichtenau, Bad Sooden-Allendorf, Witzenhausen (dom), Heilbad Heiligenstadt (seanse w muzeum biograficznym), Ebergötzen, Bovenden, Hann. Münden (dom i kościół z grobem), Sababurg (zamek), Hofgeismar (ratusz z kolekcją), Trendelburg (wieża), Polle (zamek), Bodenswerder (dom), Hessisch Oldendorf, Nienburg.

Obiekty wtórne: Steinau (Teatr, Wystawa), Hanau (Muzeum, Wystawa), Schlüchtern, Herbstein (Muzeum), Lahntal (Muzeum), Schwalmstadt, Schrecksbach, Homberg, Wolfhagen (piwnica z kolekcją), Niedenstein, Kaufungen, Helse, Großalmerode (muzeum), Fürstenberg, Bodenswerder (muzeum), Hameln (dom), Bad Oeynhausen, Buxtehude,

Obiekty wykreowane: Hanau (Pomnik), Wolfhagen (fontanna), Gudensberg, Bunatal (fontanna), Witzenhausen ("konsulat"), Wahlsburg, Immenhausen (trasa), Hofgeismar (zoo), Trendelburg (latarnie), Oberweser, Polle (amfiteatr), Bremen, Bremerhaven.

II.B. Ciągłość szlaku

Za odległość pomiędzy więcej niż 80% a mniej niż 90% obiektów szlaku, nie przekraczającą 30 km (5 punktów)

Hanau-Steinau (50 km), Alsfeld-Marburg (46 km), Heilbad Heiligenstadt -Ebergötzen (35 km), Bad Karlshafen-Polle (42 km), Hessisch Oldendorf - Bad Oeynhausen (37 km), Bad Oeynhausen - Nienburg (67 km), Nienburg - Bremen (79 km), Bremen -Buxtehude (96 km), Bremen - Bremerhaven (54 km).

(9 połączeń drogowych z 50 (18%) przekracza 30 km. Zatem 82% odległości pozostaje w granicach mniej niż 30 km (5)

II. C. Liczba obiektów należących do szlaku a) szlak liczy powyżej 20 obiektów (15 punktów)

70 obiektów w 51 miejscowościach (15)

II.D. Regularna usługa transportowa zgodna z przebiegiem szlaku:

19 z 51 (tylko niecałe 39%) miejscowości jest bezpośrednio połączonych regularną usługą transportu kołowego (bez konieczności przesiadek) (0)

II.E. Stan utrzymania poszczególnych obiektów szlaku:

Stan zadowolający szlaku: 100 % obiektów szlaku w stanie zadowolającym: nie stwierdzono uchybień w obiektach wizytowanych (15)

Za cały zakres II: 75 punktów (z możliwych 100)

ZAKRES III : TURYSTYCZNO-KULTUROWY POTENCJAŁ OBIEKTÓW SZLAKU

III. A. Znaczenie kulturowe obiektów szlaku zgodne z tematyzacją szlaku:

Za każdy obiekt o znaczeniu międzynarodowym (do 3) (20 punktów)

Steinau an der Strasse, Muzeum Braci Grimm w autentycznym domu rodzinnym - najważniejsze w skali globalnej muzeum biograficzne tytułowych bohaterów szlaku, będących jednocześnie literatami o uznanej randze międzynarodowej [kep] (20)

Kassel, Muzeum Fridericianum, pierwsze publiczne muzeum kontynentu, niegdyś miejsce pracy Braci Grimm, dziś centrum Wystawy "documenta" [kea] (20)

Za każdy obiekt o znaczeniu krajowym* (do 5) (10 punktów)

Hanau, Papiertheatermuseum (Muzeum Teatrów Papierowych) (unikalne zbiory) (10)

Bad Oeynhausen, Deutsches Märchenmuseum (Niemieckie Muzeum Bajek) - unikalne w skali kraju (10)

Ponadto około 10 obiektów o znaczeniu regionalnym, oraz zgrupowania obiektów w Hanau, Kassel i Steinau (0)

Suma punktów przydzielonych w tym podzakresie: **60** (maksymalna)

III B. Eventy zgodne z tematem szlaku:

Wielodniowe regularne eventy tematyczne kultury wysokiej i masowej (od 2 dni trwania) w ramach szlaku (do czterech) (za każdy 10 punktów)

Hanau, Brüder-Grimm Märchenfestspiele (Festiwal Bajek Braci Grimm),

impieza odbywa się na przestrzeni około 50 dni: w roku 2011 od 10 maja do 17 lipca, w tym 38 dni z programem (10)

Bad Oeynhausen, Märchentage (Dni Bajek), październik, czas trwania 10-12 dni (10)

Kassel, Brüder-Grimm-Festival (Festiwal Braci Grimm), około 30 dni (w roku 2011 7.07 do 7.08) z codziennym programem (10)

Bad Sooden-Allendorf - Tydzień Bajek (tydzień wielkanocny) (10)

oraz kilka innych imprez lokalnych, np. Festiwal Teatrów Lalek w Steinau (12 dni)

Za każdy dzień trwania jednego z wymienionych eventów tematycznych powyżej 2 dni (1 punkt za każdy dzień i event do 5 dni, maksymalnie 5 punktów)

Bad Oeynhausen, Märchentage, 10 dni - (3)

Hanau, Brüder-Grimm Märchenfestspiele, 38 dni (3)

Kassel, Brüder-Grimm-Festival (3)

Bad Sooden-Allendorf (3)

Ponadto szereg innych kilkudniowych imprez tematycznych

Jednodniowe regularne eventy tematyczne kultury wysokiej i masowej* w ramach szlaku

Polle, inscenizacja "Kopciuszka" w amfiteatrze (raz w miesiącu) (0),

Hameln, Musical "Rats" (w sezonie co środę) (0), **Bodenwerder**, Musical "Münchhausen" (co weekend) (0)

Buxtehude, spotkanie postaci bajkowych z pochodem przez miasto (wrzesień, co dwa lata) (0)

Mikroeventy w ramach obiektów na zamówienie (każdy do pięciu w skali szlaku) (4 p.)

Bodenwerder: Inscenizacja Münchhausen, stałe terminy i na zamówienie (4)

Bad Oeynhausen: Bajkowe Urodziny (4)

Bad Oeynhausen: Godziny Opowiadania Bajek (4)

Sababurg: Audiencje na Zamku Śpiącej Królowy (4)

Hann. Münden: wizyty lekarskie u Dr. Eisenbarta (4)

Aktywne grupy rekonstrukcji/inscenizacji, związane z obiektami i zgodne z tematyką szlaku (za każdą do 5) (6 punktów)

Schreckbach - dwie grupy strojów ludowych, występy na zamówienie w konwencji bajek (6)

Bremen - grupa "miejskich muzykantów", na zamówienie inscenizacja bajki (6)

Polle - zespół inscenizacyjny bajek, głównie Kopciuszka" (6)

Hameln, grupa inscenizacyjna "Szczurołapa" (6)

Bad Oeynhausen - Grupa Opowiadaczy Bajek (6)

Ponadto istnieje około 10 innych lokalnych grup, aktywnych w zakresie tematyki szlaku.

Suma punktów w tym podzakresie: **40** (maksymalna)

III.C. Dodatkowe atrakcje tematyczne

w obiektach szlaku (do 4) (po 5 punktów)

Hann., Münden, Ratsbrauhaus, atrakcja kulinarna: obiad z Doktorem Eisenbart, historyczne menu i ambiente, autentyczne składniki diety (5)

Hameln, inscenizacja "Szczurolapa z Hameln" (w sezonie co niedziela) (5)

Bremen, inscenizacja Muzykantów Miejskich- spektakl open-air, (w sezonie co niedziela) (5)

Alsfeld: Grupowe poszukiwanie śladów bajek w Starym Mieście (5)

Suma punktów w tym podzakresie **20** (maksymalna)

III D. Znaczenie historyczne obiektów szlaku:

Za każdy obiekt o znaczeniu krajowym* (do 3) (5 punktów)*Bremen (rynek), jedno z centrów politycznych Hanzy* (5)

Bremerhaven (port) kluczowe miejsce procesu masowej emigracji Niemców w XIX wieku (5)

Za każdy obiekt o znaczeniu regionalnym** (do 3) (2 punkty)

Fritzlar, katedra, element jednej z niemieckich rezydencji królewskich we wczesnym średniowieczu, miejsce wydarzeń politycznych (2)

Suma punktów przydzielonych w tym podzakresie: **12**

III.E. Znaczenie biograficzne obiektów szlaku:

Szlak posiada deklarowaną wiodącą tematykę biograficzną, z tego powodu punkty w tym podzakresie nie są przydzielone. (0)

III F. Związek obiektów szlaku z dziejami religii lub posiadanie aktualnego znaczenia dla życia religijnego

Za każdy obiekt o znaczeniu międzynarodowym (do 2) (10 punktów)

Marburg, pierwszy protestancki uniwersytet świata, miejsce dysputy marburskiej (Luter, Zwingli) (dzieje światowej reformacji)[kep] (10)

Za każdy obiekt o znaczeniu krajowym* (do 3) (5 punktów)

Bremen, Katedra (w rejestrze europejskich miejsc kultury) (5)

Za każdy obiekt o znaczeniu regionalnym** (do 3) (3 punkty)

Oberweser Waldenser Museum Gottstreu, dzieje etnicznej grupy francuskich innowierców (3)

Fritzlar, historyczna katedra ze średniowiecznym skarbcem (3)

Bremen Hastedt, historyczny cmentarz żydowski (0)

Suma punktów przydzielonych w tym podzakresie: **20** (maksymalna)**III G. Znaczenie obiektów szlaku lub miejscowości położonych na szlaku dla innego typu turystyki kulturowej niż wskazany w temacie szlaku albo uwzględniony w pozostałych podkategoriach:**

Za każdy obiekt o znaczeniu międzynarodowym (do 2) (10 punktów)

Willingshausen - jedna z najstarszych kolonii malarzy w Europie, znany ośrodek turystyki kreatywnej (10)

Za każdy obiekt o znaczeniu krajowym* (do 3) (5 punktów)

Bad Sooden Allendorf, historyczne tężnie z roku 1638 (turystyka kulturowo-przyrodnicza)(5)

Fürstenberg, Manufaktura i Muzeum Porcelany, unikalne pokazy wytwarzania porcelany (t. industrialna) certyfikat ICOM, (5)

Za każdy obiekt o znaczeniu regionalnym** (do 3) (3 punkty)

Hanau, Muzeum Regionalne (turystyka regionalna) (3)

Großalmerode - Muzeum Szkła i Ceramiki z pokazową wytwórnią szkła (t. industrialna)(3)

Suma punktów przydzielonych w tym podzakresie: **20** (maksymalna)

III.H. Związek poszczególnych obiektów szlaku lub miejscowości na szlaku z innymi grupami etnicznymi albo z historią innych narodów: (w sumie do 2 obiektów dla danej grupy narodowej, przy uwzględnieniu maksimum 3 różnych grup narodowych):

Za każdy obiekt lub grupę obiektów o znaczeniu ogólnokrajowym (narodowym) dla danego narodu (5 punktów)

Bremerhaven, Muzeum Emigracji - wystawy dotyczą licznych grup etnicznych i Niemców zagranicznych (5)

Za każdy obiekt o znaczeniu regionalnym* lub w jednej dziedzinie dla danej grupy narodowej (3)

Bremen, Überseemuseum, kolekcje tematyczne dotyczące dziejów narodów Azji i Ameryki (3)

Schlüchtern, Bergwinkel Museum, wystawa stała "Jüdisches Leben" (3)

Oberweser Waldenser Museum Gottstreu, dzieje etnicznej grupy francuskich innowierców (3)

Suma punktów w tym podzakresie: **14**

III.I. Dodatkowe punkty za ofertę wszystkich obiektów wpisanych powyżej klas:

Za stałych przewodników obiektowych w j. polskim (za pierwsze pięć) (po 2 punkty)

Steinau an der Strasse, Muzeum Braci Grimm (2),

Kassel, Muzeum Braci Grimm (2),

Bremerhaven, Deutsches Schiffahrtsmuseum (2),

Museum Hameln (2),

Przewodniki elektroniczne po obiekcie (za pierwsze pięć obiektów) (2 punkty),

Steinau an der Strasse, Muzeum (2),

Hanau, Muzeum (2),

Kassel, Muzeum Braci Grimm (2),

Bremerhaven, Muzeum (2), *Bad Oeynhausen, Niem. Muzeum Bajek* (2)

Za wersje obcojęzyczne przewodników elektronicznych (przynajmniej dwie wersje obcojęzyczne, w maksimum trzech obiektach) (dodatkowo po 1 pkt), *Steinau an der Strasse* (ang, fr, chiński) (1), *Hanau* (ang, fr, chiński), (1), *Kassel*, (ang, fr, chiński) (1).

Za ofertę zwiedzania fabularyzowanego na zamówienie w obiektach lub miejscowościach szlaku (do 5) (po 4 punkty za każdą),

Steinau an der Strasse (Pani Holle i kilka innych zwiedzań fabularyzowanych) (4)

Alsfeld (Bracia Grimm i grupa kuglarzy) (4)

Bad Wildungen (nocny stróż i grupa duchów, zwiedzanie wieczorne) (4)

Hameln (muzyczny spacer ze Szczurołapem z Hameln) (4)

Bremę (czterech "miejskich muzykantów) (4)

Ponadto w 12 innych miejscowościach szlaku (m.in. Hanau, Kassel, Homberg, Schwalmstadt, Bad Sooden, Buxtehude - jedno lub kilka zwiedzań fabularyzowanych) (razem: **20** (max))

Za własny materiał informacyjny w obiekcie (poza książkami, albumami i filmami) (do 10 obiektów) (1 pkt od obiektu),

W muzeach w Hanau, Kassel, Steinau, Bad Oeynhausen, Polle, Bodenwerder, Bremerhaven, Buxtehude, Hessisch Lichtenau, na zamkach: Waldeck, Sababurg, Domu Bajek w Alsfeld oraz szeregu innych obiektów (10) Własny materiał informacyjny w obiekcie w przynajmniej dwóch językach obcych w pierwszych pięciu obiektach (po 1 punkcie), *W muzeach w Hanau, Steinau, Bremerhaven, Hessisch Lichtenau, w Domu Bajek w Alsfeld oraz szeregu innych obiektów -języki: ang. i fr. lub ang. i chiński* (5)

Za sklep obiektowy lub infokiosk, oferujący przedmioty związane z tematem obiektu lub obiektu i szlaku (za każdy do 5) (3 punkty),

Muzea w: Steinau an der Strasse, Bremerhaven, Hanau, Kassel, Dom Bajek w Alsfeld i w kilku innych obiektach (15)

Suma punktów dodanych w tym podzakresie: **30** (maksymalna).

Suma punktów dodanych w tym podzakresie: **30** (maksymalna).

III. J. Punkty dodatkowe za obiekty unikalne:

Za każdy obiekt z Listy Światowego Dziedzictwa Kulturalnego UNESCO w ramach szlaku lub w miejscowości/gminie, przez którą przebiega szlak (25)

Bremen, Ratusz i Statua Rolanda, obiekt UNESCO (25)

Kassel, Brüder-Grimm-Museum (archiwum, rękopis zbioru bajek Braci Grimm Haus- und Kindermärchen, wpisany w 2005 na listę dokumentów UNESCO "Pamięć Świata") (25)

Za każdy Pomnik Historii w ramach szlaku lub w gminie, przez którą przebiega szlak (15)

(Brak niemieckiego odpowiednika polskich Pomników Historii - za odpowiednik tej podkategorii uznano rejestr obiektów europejskich miejsc dziedzictwa kultury) Bremen, Katedra (zaproponowana przez Niemcy do rejestru europejskich miejsc kultury)(15)

Za każdy obiekt unikalny w skali europejskiej (do 3) (7 punktów)

Willingshausen - kolonia malarzy (7)

Hanau, Muzeum Teatrów Papierowych (7)

Za każdy obiekt unikalny w skali kraju (do 3) (5 punktów)

Bremerhaven, Muzeum Emigracji (5)

Bad Oyenhausen, Niemieckie Muzeum Bajek (5)

Fürstenberg, Manufaktura Porcelany (5)

Suma punktów dodanych w tym podzakresie: **50** (maksymalna)

Za całość zakresu III: 0-300 punktów

ZAKRES IV: OBSŁUGA WŁASNA SZLAKU IV. A. Informacja i promocja szlaku:

Działanie własnego aktualizowanego portalu internetowego szlaku (10 punktów)

www.maerchenstrasse.de(10)

Wersje obcojęzyczne portalu internetowego szlaku (do 3 wersji) (za każdą po 3 punkty)

wersje językowe: angielska, włoska, japońska, chińska (9)

Każda samodzielna autoryzowana strona internetowa obiektu należącego do szlaku, pozostająca w połączeniu z portalem szlaku (do 10 obiektów i stron) (za 3 pierwsze po 3 punkty, następne 7 po 1 punkcie)

Portal Muzeum Braci Grimm, Kassel: www.grimms.de (3)

Portal Muzeum An der Strasse i Grimm-Haus, Steinau: www.museum-steinau.de (3)

Portal Zamku Friedrichstein, Bad Wildungen: www.schlossfriedrichstein.de (3)

Portal Zamku Sababurg: www.sababurg.de (1)

Portal Zamku Waldeck: www.schloss-hotel-waldeck.de (1)

Portal Muzeów, Hanau (obiektów Szlaku): www.hanau.de/kultur/museen (1)

Portal Uniwersytetu Marburg: www.uni-marburg.de (1)

Portal Muzeum Wiejskiego w Schrecksbach-Holzburg: www.dorfmuseum-holzburg.de (1)

Portal Kolonii Malarzy w Willingshausen: www.malerkolonie.de(1)

Portal Muzeum Mürchenwache. Schauenburg: www.maerchenwache.de (1)

Oraz ponad 10 innych samodzielnych portali obiektów Szlaku.

Wersje obcojęzyczne na portalach internetowych obiektów (liczone na maksimum 5 portalach obiektów do 2 wersji (za każdą po 1 punkt)

Portal Zamku Waldeck: ang. www.schloss-hotel-waldeck.de (1)

Portal Muzeów w Hanau (obiektów Szlaku): ang. www.hanau.de/kultur/museen (1)

Portal Uniwersytetu Marburg: ang. www.uni-marburg.de (1)

Portal Zamku Sababurg (ang, jap.) www.sababurg.de (2)

Portal tematyczny miasta Buxtehude (ang., fr., holend.): www.buxtehude.de (2)

Dokumentalne filmy telewizyjne poświęcone szlakowi lub tematowi szlaku, zrealizowane w ciągu ostatnich 2 lat przed badaniem (do 3) (każdy po 5 punktów)

Szlak Bajek w Niemczech (w j. chińskim) Southern Television (Chiny) 2010 (5)

Niemiecki Szlak Bajek (w. j. koreańskim), TV Dziecięca Południowej Korei, 2011 (5)

Niemiecki szlak Bajek, film dokumentalny dla holenderskiego programu KINDERTIJD2, 2011 (5)

Książki o szlaku, przewodniki po szlaku (do 3 wydanych w ostatnich 3 latach) (3punkty)*Por. wymienione w p. I. A. b.* (0)

Dodatek za obcojęzyczne wersje książek i przewodników (do 2 pozycji i 4 wersji językowych) (po 2 punkty)

Nishimura Yuko "Niemiecki Szlak Bajek" (wersja japońska) Wyd. IKUBUNDOU, Japonia

Albumy o szlaku (do 2 wydań) (po 2 punkty), Dodan D.R., Lantelme J., *Sagenhaftes aus der Heimat der Brüder Grimm*, Wartberg Verlag, Kassel, 2011 (2) Johansen E. M., *Mein Malbuch der Deutschen Märchenstrasse*, Wyd. Drucksachen Service, Bremen (2) Hövelmann U., Röckener A., Böhling D., *Auf der Märchenstraße: Vier aus Bremen besuchen alte Freunde*, Wyd. Temmen, Bremen (album z audiotekstem)(0)

Książki, albumy, filmy video o poszczególnych obiektach (do 5) (po 3 punkty)

Ponad 30 miejscowości na szlaku oraz około 10 muzeów posiada własne przewodniki w wersji książkowej. Podobną literaturę posiadają także niektóre inne obiekty (Märchenwache, dwór w Münchhausen i inne)

Ponadto: Hameln - Film video: Musical "Rats" (2010), Wyd. Hameln Touristik (za publikacje obiektowe - 15)

Samodzielny udział szlaku w światowych prestiżowych targach turystycznych w ciągu ostatnich 12 miesięcy przed badaniem (za każde stoisko do trzech) (po 4 punkty) ITB Berlin 2011 (4)

Shanghai, Międzynarodowe Targi Turystyczne 2010(4)

Hamburg Messe "Reisen" 2011 (4)

Samodzielny udział szlaku w krajowych targach turystycznych* w ciągu ostatnich 12 miesięcy przed badaniem (za każde stoisko do trzech) (2 punkty)

Reisemobilmesse Erfurt 2011 (0),

Reisemobilmesse Stuttgart 2011 (0),

German Travel Mart (GTM), Köln (0),

Sail, Bremerhaven 2010 (0),

DZT-Workshop, Niederlande (0)

Samodzielny udział poszczególnych obiektów szlaku w światowych prestiżowych targach turystycznych w ciągu ostatnich 12 miesięcy przed badaniem (za każde stoisko w roku do trzech) (2 punkty)

Ponad 10 obiektów szlaku, w tym Muzeum Grimmów w Kassel, Museum an der Strasse w Steinau oraz Zamek w Waldeck wystawia swoją ofertę corocznie na ITB Berlin, ponadto szereg obiektów na innych targach (6)

Wydawanie regularnych publikacji o charakterze promocyjnym (za pierwsze 2 w ciągu ostatnich 12 miesięcy) (2 punkty)

Corocznie jest wydawany ilustrowany "Wegweiser" (praktyczny przewodnik po szlaku) oraz ilustrowany katalog "Veranstaltungen" (imprezy na szlaku) (4)

Zorganizowanie podróży/wizyty medialnej po szlaku lub większości jego obiektów w ciągu ostatnich 2 lat (8 punktów)

Sierpień 2010: 5-dniowa podróż medialna dla dziennikarzy i agentów turystycznych z Chin Organizator: Deutsche Märchenstrasse e.V. (8) Zorganizowanie konferencji naukowej lub popularyzacyjnej, związanej z tematem szlaku w ciągu ostatnich 12 miesięcy przed badaniem (4 punkty)

Coroczna konferencja w ramach stałego projektu naukowego Uniwersytetu Göttingen "Märchenhafte Lebenswelten" (4)

Inne formy promocji szlaku (5)

Od roku 2004 corocznie ma miejsce promocja szlaku w kilku miastach Chin w ramach imprez promocyjnych organizowanych przez kraj związkowy Hesja dla chińskich touroperatorów i agentów turystycznych (www.hessen-tourismus.de) (5)

Całość punktów za ten podzakres: **45** (maksymalna)

IV. B. Oferty wypraw po szlaku:

[as] Stałe oferty wycieczek na szlaku lub znacznej jego części (za każdą do 3) (5 punktów)

German Fairy-tale Route (7-dniowa, toeuropa.eu) (5)

German Fairy-tale Route North (5 dniowa, toeuropa.eu) (5)

Weihnachten an der Märchenstraße (4 dniowa, Dehn-Touristik) (5)

Oferty wycieczek grupowych na zamówienie* (za każdą ofertę do 3) (3 punkty)

Weserradweg und Märchenstraße - 9 dniowa wycieczka rowerowa z Hann.-Münden do Bremen (www.reisequalitaet.de) (0)

Ponadto około 10 innych ofert na zamówienie

Oznaczone trasy rowerowe, wodne lub konne w ramach szlaku, zbieżne z jego tematyką
Oznaczone trasy piesze w ramach szlaku, zbieżne z jego tematyką (za pierwsze 3) (4 punkty)

Immenhausen: Märchenlandweg (Trasa Bajek) z 14 lokalnymi sagami i bajkami (14 km) (4)

Kassel i okolica: Märchenlandweg (system ścieżek tematycznych po 30 miejscowościach w okolicy Kassel, w sumie: 350 km) (4)

Buxtehude: Trasa Zająca i Jeża (miejska, 14 stacji) (4)

Ponadto szereg innych tras lokalnych.

Całość punktów za ten podzakres: **20** (maksymalna)

IV. C. Oferta pakietowa turystyki kulturowej [inf.S. 1b]

Pakiety turystyczne, związane z tematem szlaku jako całości lub znacznej jego części (każdy do 4) (5 punktów)

Fairy tale to the Sea -(self-drive tour) (Pakiet 8 dniowy na cały szlak) (toeurope.eu) (5)

Hameln- Bodenwerder, Pakiet: "Rattenfänger meets Münchhausen" (3 dni) środkowa część szlaku (5)

Kassel - Saababurg-Tendelburg, Pakiet: Eine Märchenreise in die GrimmHeimat NordHessen (3 dni), środkowo-południowa część szlaku (5)

Pakiety dla poszczególnych obiektów szlaku*, nie związane z całością szlaku (każdy do 4) (4)

Hanau, Pakiet: Märchenhaftes Arrangement (4)

Bad Sooden, Pakiet: Frau Holle (ver)führt märchenhaft (0)

Bad Wildungen: Pakiet: Märchenhaftes Angebot (0) oraz szereg innych

Pakiety dla miejscowości leżących na szlaku**, zawierające zwiedzanie obiektów szlaku (za każdy do 4) (3 punkty)

Bremen, Pakiet: Bremen - ein Sommermärchen, oraz szereg innych

Całość punktów za ten podzakres: **19**

IV. D. Inne elementy obsługi turystycznej: Działanie własnej organizacji turystycznej szlaku (LOT) (10)

Instytucja koordynująca szlaku spełnia większość funkcji typowych dla polskiej organizacji turystycznej, pozostałe pośredniczy w ramach zawartych umów (10) Istnienie uprawnień przewodnickich na szlak (5) *Brak - w Niemczech nie ma takich wymagań (0)*

Całość punktów za ten podzakres : **10**

Za całość zakresu IV: 94 punkty (ze 100 możliwych)

ZAKRES V: POZOSTAŁA OFERTA SPĘDZANIA WOLNEGO CZASU NA OBSZARZE SZLAKU Dane zebrane do oceny w ramach tej kategorii pochodzą z opracowań na temat geografii turystycznej Polski lub poszczególnych regionów, z ogólnodostępnych informatorów turystycznych regionów i miejscowości oraz z aktualnego Rocznika Statystycznego.

V A. Inna oferta turystyczno-kulturowana obszarze szlaku:

V. A. a. muzea poza szlakiem lub poza tematem szlaku:

O znaczeniu krajowym z kolekcjami lub eksponatami o znaczeniu międzynarodowym (do 3) (po 7 punktów)

Kassel, Museum Fridericianum, najstarsze publiczne muzeum kontynentalne Europy, koncentruje się na regularnych wystawach młodych artystów o międzynarodowej sławie (7)

Bremen, Überseemuseum, najstarsze niemieckie publiczne muzeum kultur pozaeuropejskich (zał. 1783) z licznymi unikalnymi kolekcjami (7) O znaczeniu krajowym (do 3) (po 4 punkty)

Ebergötzen, Europejskie Muzeum Chleba, pierwsza placówka o tej tematyce w Niemczech (4) *Bremerhaven, port-muzeum (t. industrialna) (4)*

O znaczeniu regionalnym* (do 3) (po 3 punkty)

Kassel, Hessisches Landesmuseum (muzeum krajowe)[kn] (3)

Homburg/Efze: Kyfhäuser Museum (muzeum mundurów i chorągwi) [kuzr] (0)

Fritzlar: Muzeum Katedralne i skarbiec, dziedzictwo kulturowe Hesji [kuzr] (0)

O znaczeniu lokalnym**

Alsfeld: Muzeum Zabawek (0)

Kaufungen, Muzeum Górnictwa, Muzeum Regionalne "Alte Schule" (0)

Ponadto około 40 innych muzeów o znaczeniu lokalnym

V. A. b. inne atrakcyjne z punktu widzenia turystyki kulturowej obiekty w miejscowościach szlaku

O znaczeniu międzynarodowym lub krajowym (do 3 na całym szlaku) (po 5 punktów)

Bremen, centrum nauki Universum (5)

Marburg, zamek markgrafów z największą gotycką salą Niemiec (5)

O znaczeniu regionalnym (do 3 na całym szlaku) (po 3 punkty)

System umocnień nowożytnych miasta Hanau (Festung Hanau/Stadtbefestigung Hanau), klasyczny przykład inżynierii militarnej XVII wieku (3)

V. A. c. lokalne (miejskie lub gminne) trasy turystyczne o tematyce historycznej lub kulturowej:

Materialne (spełniające wszystkie kryteria tras materialnych) (do 5) (po 4 punkty)

Witzenhausen - Aleja Czereśni jako miejski szlak tematyczny (4)

Bremen, Touristische Stadtroute (historyczna trasa miejska) (4)

Bad Wildungen, Skulpturenweg (Droga Rzeźb) (4)

Trendelburg: Trendelburger Laternenweg (Droga Bajkowych latarni) (4)

Wirtualne z dostępnymi publikowanymi opisami lub oznaczone w terenie* (do 5) (po 2 punkty)

Kassel, trasa turystyczna: Discover Kassel. Sightseeing tour (2)

Hanau, miejska trasa turystyczna ze wypożyczeniem GPS: (Multi-Cache der Stadt Hanau) (2)

Ponadto szereg innych tras wirtualnych, m.in. w Steinau, Kassel, Lahntal, Bad Oyenhausen

V. A. d. eventy poza tematem szlaku:

Regularne eventy kultury wysokiej lub masowej o znaczeniu międzynarodowym lub krajowym, odbywające się na terenie gmin, przez które przebiega szlak (do trzech) (5pkt)

Kassel, "documenta", światowa wystawa sztuki współczesnej [kuze] (5)

Bad Wildungen, "Folk im Schloss" - Folk w Zamku, międzynarodowy festiwal muzyki folkowej (5)

Bremen, "La Strada" - międzynarodowy festiwal cyrków ulicznych (12 dni) (5)

Regularne eventy kultury wysokiej lub masowej o znaczeniu przynajmniej regionalnym, odbywające się na terenie gmin, przez które przebiega szlak (do trzech*) (3 punkty)

Freiensteinau, Nieder Mooser Konzertsommer (regularne koncerty organowe) (0)

Knüllwald - Wallenstein, Turniej rycerski w ruinie zamku (pierwszy weekend sierpnia) (0)

Heilbad Heiligenstadt, Festyn średnowieczny (pierwszy weekend sierpnia)(0)

Ponadto około 20 innych imprez w sezonie turystycznym od maja do października w miejscowościach w przestrzeni szlaku [*Veranstaltungen 2011*]

Suma punktów w całym podzakresie V.A.:**40** (maksymalna)

V B. Pozostała oferta kulturowa na obszarze szlaku:

V. B. a. atrakcje kulturalnej rozrywki na szlaku:

Funkcjonujące stale placówki teatralne w miejscowościach (gminach) szlaku (za pierwsze trzy obiekty) (po 2 punkty)

Kassel, Staatstheater (2)

Bremen, Theater Am Goetheplatz (2)

Hanau, Volksbühne Hanau (2)

Filharmonia w miejscowościach szlaku (za pierwsze trzy obiekty) (po 2 punkty)

- Bremer Philharmoniker (Musikwerkstatt Bremen)* (2)
 Opera w miejscowościach szlaku (za pierwsze trzy) (2 punkty)
Kassel, Staatstheater (scena operowa) (2)
Bremen, Musiktheater (scena operowa) (2)
 Teatr muzyczny (operetka, rewia lub musical) na miejscu (za pierwsze dwie placówki) (2)
Theater Hameln (2),
Bremen, Musical-Theater (2)
 Kina całoroczne, funkcjonujące w miejscowościach na szlaku (do 4) (1 punkt)
W 11 miejscowościach szlaku, m.in. w Kassel, Hanau, Bremen, Bremerhaven (4)
 Kluby i inne miejsca wieczornej rozrywki, funkcjonujące w miejscowościach na szlaku (do 4) (1 punkt)
W 21 miejscowościach szlaku, m.in. w Kassel, Bremen, Bremerhaven, Hanau (4)
- V. B. b. kulturowo znacząca oferta przyrodnicza:**
 Ogrody zoologiczne, wieloprzestrzenne akwaria, parki dzikich zwierząt, inne duże obiekty zoologiczne (za każdy do trzech) (po 2 punkty)
Bremen, Tierpark und Zoo Hansestadt Bremen (2)
Hofgeismar, Ogród Zoologiczny (2)
Bremerhaven, Zoo Am Meer (2)
 Park Krajobrazowy na terenie gmin przy szlaku (do trzech) (po 2 punkty)
Freiensteinau, Park Krajobrazowy Ober-Mooser Seeplatte (2)
 Rezerwat przyrody na terenie gmin przy szlaku** (do trzech) (po 1 punkcie)
Sababurg, rezerwat Urwald Sababurg(1)
Hessisch Oldendorf, rezerwat Hohenstein(1)
Hameln-Holtensen, rezerwat Schweineberg (0) oraz inne
 Ogród Botaniczny, Palmiarnia, Arboretum (za pierwsze dwa obiekty) (2 punkty)
Bremen, Rhododendronpark i Pamiarnia (2)
Hameln, OB. Ohrbergpark (2)
 Ogród przy rezydencji, park kultywowany (za pierwsze dwa obiekty) (po 1 punkcie)
Kassel, Park Wilhelmshöhe (1)
Sababurg, zamkowy ogród różany (1)
 Park miejski duży kultywowany (od 4 ha) z obiektami sztuki (za pierwsze dwa) (po 1 punkcie)
Kassel, Park Karlsaue (1)
Hessisch Lichtenau, Frau Holle Park (1)
 Suma punktów w całym podzakresie V.B.: **20** (maksymalna)
- V.C. Pozostała oferta turystyczna na obszarze szlaku**
V. C. a. miejsca aktywnego wypoczynku:
 Centra aktywnego wypoczynku (do 3) (po 2 punkty)
W 44 miejscowościach szlaku, m.in. Bad Wildungen (kurort), Fritzlar (Sport- und Freizeitpark), Niedenstein ("Nature Fitness-Park"), Bremen ("Kingdom of Sports"), inne (6)
- V. C. b. inne atrakcje przyrodnicze:** Góry ze znakowanymi szlakami turystycznymi na terenie szlaku (3 punkty)
Bad Wildungen: Szlak przez Helenental, trasa do Kassel (Mittelgebirge) (3)
 Brzeg morski na terenie którejkolwiek miejscowości szlaku (3 punkty)
Bremerhaven (3)
 Pomniki przyrody (pierwsze dwa na trasie szlaku) (1 punkt)
Witzenhausen - historyczna aleja czereśniowa ze ścieżką dydaktyczną (1)
Schreksbach - Wippchensteine (1)
- V.C. c. pozostałe atrakcje turystyczne**
 Wieże widokowe stale dostępne (za pierwsze dwie na terenie gmin na szlaku) (1 punkt)
Neustadt, wieża Junker-Hansen (1)

Bremerhaven, Aussichtsturm, Brückenstrasse (1)

Możliwość zamówienia lotu turystycznego nad miejscowościami szlaku (za pierwszą ofertę) (3 punkty)

Kassel, Lot balonem (Ballonteam-Kassel) (3)

Stała lub sezonowa regularna oferta turystycznych rejsów morskich w miejscowościach szlaku (za pierwsze dwie) (3 punkty)

Bremerhaven, rejsy statkiem z muzealnego portu (3)

Stała lub sezonowa oferta rejsów białej floty po jeziorach lub rzekach łącząca przynajmniej dwie różne miejscowości szlaku (za pierwsze dwie) (3 punkty)

Rejsy po Wezerze: (Flotte Weser GmbH & Co KG (www.flotte-weser.de) - Bremen, Nienburg, Hameln, Hann. Münden, Bodenwerder, Beverungen, Polle (3)

Oznaczone trasy rowerowe na terenie szlaku częściowo z nim zbieżne (łącznie minimum 2 różne miejscowości szlaku) z wypożyczalnią rowerów (za pierwsze 3) (3 punkty)

Hessischer Radfernweg R4 (Nord-Süd) - 395 km, Trendelburg, Hofgeismar, Wolfhagen, Allendorf, Alsfeld (3)

Weser-Radweg - 365 km Hann. Münden, Bodenwerder, Hameln, Bremen (3)

Hessischer Fernradweg R-3 - 239 km, Hanau, Bad Sooden, Steinau, Schlüchtern (3)

Suma punktów w całym podzakresie V.C. - **20** (maksymalna)

V. D. Pozostałe czynniki wpływające na atrakcyjność turystyczną szlaku

V.D.a. Krzyżowanie się szlaków turystycznych:

Krzyżowanie się szlaku z innym szlakiem turystyczno-kulturowym o zasięgu międzynarodowym lub krajowym, jeśli przynajmniej jeden obiekt należy do obu szlaków (za pierwsze 3) (5 punktów)

Bremen: Szlak Hanzy (Rynek) (5) Steinau an der Strasse: Via Regia (odcinek środkowo-niemiecki Frankfurt /M - Leipzig, Muzeum "An der Strasse" w Domu Grimm (5)

Hanau: Deutsche Fachwerkstraße (Niemiecki Szlak Szachulcowy) - Stare Miasto (muzeum)(5)

Hanau: Deutsche Limesstraße (Niemiecka Trasa Limes (granicy Imperium Rzymskiego) Philippsburg (Muzeum) (0)

Oraz szereg szlaków międzynarodowych, jak Europejski Szlak Gotyku ceglanego (Buxtehude, Stare Miasto) krajowych, jak Theaterstrasse (Steinau, Teatr Marionetek) i regionalnych jak Weserradweg (Szlak Zamków i Pałaców wzdłuż środkowej Wezery: Hameln, Fürstenberg, Polle).

V.D. b. Duże miasta na szlaku: Miasta powyżej 250 tys. mieszkańców, z rozwiniętą infrastrukturą handlową na miejscu, położone na szlaku (za każde do 3) (4 punkty)

Bremen (ok. 550 tys.) (4)

Miasta posiadające 100-250 tys. mieszkańców z rozwiniętą infrastrukturą handlową na miejscu, położone na szlaku* (za każde do 3) (3 punkty)

Kassel (195 tys.) (3) Miasta posiadające 50-100 tys. mieszkańców z rozwiniętą infrastrukturą handlową na miejscu, położone na szlaku** (za każde do 3) (1 punkt)

Hameln (59 tys.) (1)

Hanau (88 tys.) (0)

Suma punktów w całym podzakresie V.D.: **20** (maksymalna)

Suma za całość zakresu V: 100 punktów (maksymalna)

ZAKRES VI: INFRASTRUKTURA TURYSTYCZNA I KOMUNIKACYJNA

Dane zebrane do oceny w ramach tej kategorii pochodzą z informatorów turystycznych regionów i miejscowości, z oficjalnych portali internetowych gmin, obiektów noclegowych, obiektów gastronomicznych oraz przewoźników publicznych, a także, w podkategorii VI. C.b. z ankiety skierowanej do koordynatora szlaku [as]. W przypadku hoteli (poziom usług) i restauracji (typ menu, godziny otwarcia) zostały one uzyskane w części na podstawie

dokumentacji koordynatora, w pozostałej z ogólnodostępnych źródeł informacji i poddane wyrywkowej weryfikacji za pomocą zapytań pilotażowych oraz podczas wizji lokalnej szlaku.

VI.A. Baza noclegowa na szlaku:

Za każdy pierwszy obiekt noclegowy danej klasy w trzech miejscowościach kluczowych szlaku: (Steinau a.d. Strasse, Kassel i Bremen) lub położony poza nimi, w promieniu 15 km od ich centrum (w sumie do 3 obiektów noclegowych dla całego szlaku i danej kategorii) (po 2 punkty):

Hotele kategorii 5***** (2)

Bremen, Park Hotel***** (2)

Kassel, Grand Hotel La Strada***** (2)

Steinau: brak

Hotele kategorii 4*****Bremen, Atlantic Grand Hotel**** (2)*

Kassel, Best Western Queens Hotel **** (2)

Bad Orb (dla Steinau, 13 km), Kurhotel an der Therme**** (2)

Hotele kategorii 3****Bremen, Garden Hotel*** (2)*

Kassel, Intercityhotel*** (2)

Bad Soden Salmünster (dla Steinau, 8 km), Hotel Sehn*** (2)

Hotele kategorii 2***Bremen, Prizeotel Bremen City** (2)*

Kassel, Hotel Am Eichwald** (2)

Steinau, Hotel Landgasthof Deutsches Haus** (2)

Hotele kategorii 1**Bremen, Hotel Falk* (2)*

Steinau, Hotel Burgmannenhaus* (2)

Kassel, VCH-Hotel Garni KÖ 78* (2)

Hostele*Bremen, GastHaus Bremer Backpacker Hostel (2)*

Kassel, hostel "Motel One" (2)

Bad Sooden-Salmünster (dla Steinau), Haus Claudia (2)

Pensjonaty

Bremen, Pension "Insulaner", Inselstr. 49 (2)

Kassel, Pension Schneider, Forstbachweg 59 (2)

Steinau a.d. Strasse, Gasthof Bayrischer Hof (2)

Schroniska turystyczne lub młodzieżowe:*Bremen, DJH Jugendherberge Bremen, Kalkstr. 6, (2)*

Steinau, Deutsches Haus - Hotel & Jugendherberge, Obertorstraße 5-7 (2)

Kassel, DJH Die Jugendherberge Kassel, Schenkendorfstr. 18 (2)

Inne (niekategoryzowane) stałe usługi noclegowe

Bremen, Appartements u. Zimmer M. Gathmann, Stader Str. 16 (2)

Steinau, Rimbachfarm, M. Kling, Rimbachfarm 1 (2)

Kassel, Ferienhaus Hablick, Wiederholdstraße 26 A (2)

Gospodarstwa agroturystyczne

Bremen, Landhaus Höpken's Ruh, Oberneulander Landstraße 69 (2)

Kassel, Landhaus Meister, Fuldatastraße 140 (2)

Steinau, Haus Heun, Im Ohl 1 (2)

Suma punktów za cały podzakres VI A: 58

VI B Restauracje i inne obiekty gastronomiczne

Restauracje funkcjonujące bezpośrednio przy obiektach szlaku (do 5 lokali) (po 4 punkty)

Schloss Waldeck, Gourmetrestaurant Alte Turmuhr (4)

Baunathal, Brauhaus Knallhütte, miejsce życia i pracy Doroty Viehmann (4)

Bad Wildungen, Schloss Friedrichstein, restauracja i kuchnia "Der Grischäfer" (4)

Witzenhausen, Gasthaus Zur Krone (gospoda Pod Koroną), miejsce pobytu braci Grimm, (4)

Hannoversch Münden, Ratsbrauhaus, miejsce związane z biografią Dr. Eisenbarta (4)

Heilbad Heiligenstadt, Gospoda Klausenhof, miejsce pobytu Braci Grimm (0)

Hameln, Gospoda "Rattenfängerhaus" (0)

Dodatek za kuchnię tematyczną (dania związane z tematem szlaku) jeśli jest oferowana w wymienionych restauracjach przy obiektach (do 5) (po 2 punkty za obiekt)

Witzenhausen, Gasthaus Zur Krone, Menu Braci Grimm, regionalne potrawy czereśniowe (2)

Baunathal, Brauhaus Knallhütte, Märchenmenu, 11 kombinacji (2)

Hofgeismar, Schloss Sababurg, Schlossrestaurant (2)

Heilbad Heiligenstadt, Gospoda Klausenhof, dania z opisu bajki "Stoliczku, nakryj się" (2)

Hameln, Gospoda "Rattenfängerhaus" (3 kombinacje, w tym specjalność zakładu: menu "Rattenfängerschmaus" (2)

Inne restauracje z kuchnią regionalną w miejscowościach przy szlaku (do 5)* (po 2 punkty)

Alsfeld, restauracja Kartoffelsack", kuchnia regionalna, w tym menu tradycyjne (0)

Bad Oeynhausen, Bierhaus 1888 Felsenkeller, kuchnia regionalna (0)

oraz szereg innych restauracji regionalnych

Dodatkowe punkty za każdą z wymienionych restauracji, czynną później niż do godziny 22-giej (po 1 punkt za każdą restaurację)

Alsfeld, restauracja Kartoffelsack" (23.30) (1)

Witzenhausen, Gasthaus Zur Krone (do ostatniego klienta) (1)

Baunathal, Brauhaus Knallhütte (do 23.00) (1)

Bad Wildungen, Schloss Friedrichstein (do ostatniego klienta) (1)

Hameln, Gospoda "Rattenfängerhaus" (do ostatniego klienta) (1),

Bad Oeynhausen, Bierhaus 1888 (przynajmniej do 23.00) (0)

Dodatkowe punkty za regularną ofertę kulturalną, związaną z tematem szlaku lub jego obiektów w każdej z wymienionych restauracji przy obiektach oraz w restauracjach z kuchnią regionalną lub tradycyjną: (do 5 restauracji) (po 2 punkty)

Baunathal, Brauhaus Knallhütte, miejsce życia i pracy Doroty Viehmann (Godzina Bajek) (2)

Hann. Münden, Ratsbrauhaus, zwiedzanie z degustacją Czarnego Lekarstwa Dr Eisenbart (2)

Heilbad Heiligenstadt, Gospoda Klausenhof, aranżacja "Stoliczku nakryj się" mikroevent (2)

Hameln, Gospoda "Rattenfängerhaus", Spotkanie ze Szczurołapem - muzyka i opowieść (2)

Dodatkowe punkty za ofertę kulturalną nie związaną z tematem szlaku lub jego obiektów* w każdej z wymienionych restauracji przy obiektach oraz w restauracjach z kuchnią regionalną lub tradycyjną albo za ofertę związaną z tematem szlaku, lecz nieregularną (do 5 restauracji - po 1 punkcie)

Witzenhausen, Gasthaus Zur Krone, Powitanie przez "Króla Czereśni", występ (1)

Dodatkowe punkty za oryginalne produkty kulinarne, związane z tematem szlaku (do 5 po 2 punkty)

Alsfeld, "Rotkäppchen Korb" (koszyk Czerwonego Kapturka) (2)

Hann. Münden, Ratsbrauhaus, Kulinarne Recepty Dr. Eisenbarta (2)

Baunathal, Brauhaus Knallhütte, szereg elementów Bajkowego Menu (2)

Heilbad Heiligenstadt, Gospoda Klausenhof, deser "Stoliczku nakryj się" (2)

Hameln, Gospoda "Rattenfängerhaus", "flambierte Rattenschwänze" (ogniste szczurze ogony) i "Rattenkiller" (likier) (2)

Suma punktów za cały podzakres VI B: **56**

VI C Komunikacja:

VI. C. a. Dostępność komunikacyjna szlaku (obiekty kluczowe szlaku)

Jeśli obiekty kluczowe szlaku leżą:

W odległości mniejszej niż 50 km od lotniska międzynarodowego (pierwsze dwa obiekty) (5)

Bremen: City Airport Bremen (5)

W odległości mniejszej niż 50 km od lotniska krajowego* (3 punkty za pierwsze 2 obiekty)

Kassel - Flughafen Kassel-Calden (do roku 2013 rozbudowa do statusu lotniczego portu międzynarodowego) (3)

Położenie w odległości mniejszej niż 20 km od zjazdu z autostrady (pierwsze 2 obiekty) (5)

Steinau a.d. Strasse , A-66: Fulda-Frankfurt/M (5)

Kassel, A-7: Hannover - Würzburg, A-44: Kassel-Essen (5)

Bremen: A-1 Hamburg-Wuppertal i inne (0)

Przebieganie dróg krajowych przez gminy, w których znajdują się obiekty kluczowe szlaku (do 2 dróg krajowych na każdy obiekt, lecz do 5 dróg na cały szlak) (2)

Bremen (B-6, B-51, B-74, B-75), Kassel (B-3, B-7, B-83, B-252), Steinau (S):B-49 (10)

Duże dworce kolejowe w miejscowościach z obiektami kluczowymi (za pierwsze dwa po 3)

Kassel Hauptbahnhof (3),

Bremen Hauptbahnhof (3)

Pozostałe* dworce kolejowe w miejscowościach z obiektami kluczowymi (każdy 2)

Steinau (Strasse) (2) Dworce autobusowe w miejscowościach z obiektami kluczowymi (za każdy po 2 punkty)

Kassel, Bremen, Steinau (Strasse) (6)

VI C. b. Transport zorganizowany na obszarze szlaku:

Oferta regularna (stała lub sezonowa) bryczek, meleksów, sań, połączenia wodnego lub innego niestandardowego, łączącego przynajmniej dwie różne miejscowości szlaku (za pierwsze 5 po 3 punkty)

Weserflotte: Statki po Wezerze (3)

Oferta na zamówienie bryczek, meleksów, sań, połączenia wodnego lub innego niestandardowego, łączącego przynajmniej dwie różne miejscowości szlaku lub obiekty w jednej miejscowości** (za pierwsze 3 po 2 punkty)

Alsfeld, oferta bryczek , możliwość dotarcia do 2 innych obiektów szlaku (2)

Suma punktów za cały podzakres VI C: 47

Za całość zakresu VI: 161 punktów (z 200 możliwych)

W sumie za wszystkie zakresy razem ilość punktów dla szlaku wynosi 889 (z 1000 możliwych)

Wyniki badania potencjału turystycznego Niemieckiego Szlaku Bajek zgodnie z przyjętą metodologią zostały zestawione w poniższej tabeli.

Tab. Zestawienie punktacji w poszczególnych zakresach badania dla Niemieckiego Szlaku Bajek

Zakres	Podzakresy	Punkty uzyskane	Maksym. możliwych punktów
Zakres I: Organizacja szlaku	A. tematyzacja szlaku	45	50
	B. oznaczenie szlaku	50	50
	C. koordynacja szlaku	44	50
	D. dostępność obiektów	50	50
	Suma: cały zakres I	189	200
Zakres II: Ogólna atrakcyjność turystyczna szlaku	A. autentyczność obiektów	40	40
	B. ciągłość szlaku	5	15
	C. liczba obiektów	15	15
	D. własna usługa transportowa	0	15

	E. stan utrzymania obiektów	15	15
	Suma: cały zakres II:	75	100
Zakres III: Turystyczno-kulturowy potencjał obiektów szlaku	A. znaczenie kulturowe temat.	60	60
	B. eventy zgodne z tematyką	40	40
	C. dodatkowe atrakcje temat.	20	20
	D. znaczenie historyczne	12	20
	E. znaczenie biograficzne	0 (nd)	20
	F. znaczenie religijne	20	20
	G. znaczenie: inne typy tur. kult.	20	20
	H. znaczenie: grupy etniczne	14	20
	I. dodatek: oferta obiektów	30	30
	J. dodatek: obiekty unikalne	50	50
		Suma: cały zakres III:	266
Zakres IV: Obsługa własna szlaku	A. promocja szlaku	45	45
	B. oferty wypraw	20	20
	C. oferta pakietowa	19	20
	D. inne elementy promocji	10	15
	Suma: cały zakres IV:	94	100
Zakres V: Pozostała oferta turystyczna szlaku	A. inna turystyczno-kulturowa	40	40
	B. inna kulturowa, przyrodnicza	20	20
	C. inna turystyczna	20	20
	D. pozostałe czynniki	20	20
	Suma: cały zakres V:	100	100
Zakres VI: Infrastruktura turystyczna i komunikacyjna	A. noclegi	58	60
	B. gastronomia	56	60
	C. komunikacja	47	80
	Suma: cały zakres VI:	161	200
Suma dla szlaku:	Za wszystkie zakresy razem:	889	1000

8. Interpretacja wyników waloryzacji Niemieckiego Szlaku Bajek

Jest to rodzaj oceny opisowej, zgodnej z kryteriami stosowanej metody, obejmującej przypisanie szlakowi przewidzianych predykatów w poszczególnych zakresach oraz ich uzasadnienie w poszczególnych przypadkach ze wskazaniem na główne przyczyny, które złożyły się na uzyskanie danego poziomu oceny [por. Mikos v. Rohrscheidt 2010 a, s.164-173].

Wynik ogólny przeprowadzonej oceny potencjału turystycznego wyniósł: 889 punktów z 1000 możliwych. Oznacza to, że badany system może zostać określony jako **szlak tematyczny o wielkim potencjale turystycznym**. Jest to predykat opisowy przewidziany dla najwyższego przedziału (875-1000 punktów). Wyniki osiągnięte w poszczególnych zakresach waloryzacji, opisane poniżej, dają pełniejszy obraz poszczególnych aspektów funkcjonowania systemu i odnoszących się do nich wyników cząstkowych, składających się na tę ocenę.

Ocena Niemieckiego Szlaku Bajek pod względem organizacji. Zgodnie z kryteriami oceny przyjętymi dla zakresu I [Mikos v. Rohrscheidt 2010, s. 164] badany system może być bez zastrzeżeń uznany za **szlak materialny**, czyli rozwinięty produkt turystyczny typu "szlak tematyczny". Podstawa tej oceny jest uzyskanie przez badany system zarówno 189 punktów (z maksymalnych 200 możliwych) w zakresie I (organizacja), ale także osiągnięcie w każdym z podzakresów (I.A, I.B, I.C i I.D) pułapu znacznie wyższego niż wymagane dla tego predykatu minimum 70%. Oznacza to spełnienie wszystkich czterech kryteriów materialności szlaku przynajmniej w znacznym stopniu. W tym konkretnym przypadku złożyły się na to: bardzo staranne uzasadnienie tematyki szlaku, wystarczający stopień zgodności włączonych do niego obiektów z deklarowaną tematyką systemu, funkcjonowanie bardzo dobrze rozwiniętej instytucji koordynacji (zarządzania) szlaku jako oferty turystycznej, dokładne oznaczenie zarówno trasy jak i wszystkich obiektów, wreszcie pełna gwarancja faktycznego dostępu turystów do wszystkich obiektów szlaku.

Ocena systemu pod względem ogólnej atrakcyjności turystycznej. W zakresie II oceny badany system osiągnął wprawdzie 75 z możliwych 100 punktów, jednak w dwóch poszczególnych podzakresach osiągnął 0 punktów (II.D) oraz 5 punktów (II.B) co lokuje go w kategorii **średniej atrakcyjności ogólnej**. Na taką ocenę wpłynęły przede wszystkim: brak spełnienia kryteriów ciągłości trasy na 9 z 50 odcinków pomiędzy obiektami oraz brak własnej usługi transportowej (0). W odniesieniu do ciągłości należy zauważyć, że jakkolwiek jest ona słabym punktem oferty szlaku, to dobry stan dróg w Niemczech i związana z tym ich wysoka przepustowość w dużym zakresie niwelują ten niekorzystny efekt. Warto natomiast zwrócić uwagę na maksymalną ocenę w podzakresie II.A, oznaczającą bardzo wysoki stopień autentyczności kulturowej obiektów szlaku. Może to być bardzo istotny argument w promocji tego szlaku skierowanej do kręgu świadomych turystów kulturowych (a więc grupy motywowanych i w dużej części także zainteresowanych kulturowo [Mikos v. Rohrscheidt 2008a, s. 37-40].

W zakresie III, odnoszącym się do turystyczno-kulturowego potencjału obiektów szlaku oraz imprez organizowanych w ramach jego funkcjonowania, Niemiecki Szlak Bajek osiągnął 266 na ogólną możliwą liczbę 300 punktów, w tym w podzakresach III.A, III.B i III.C liczonych łącznie otrzymał 120 punktów (ilość maksymalną) oraz w podzakresie III.I. - 30 punktów (także punktacja maksymalna). Oznacza to, że w badanym przypadku mamy do czynienia ze **szlakiem o wybitnej tematycznej atrakcyjności turystyczno-kulturowej i wybitnej koncentracji na deklarowanej tematyce**. Szczególnie warto podkreślić stwierdzone w ramach ewaluacji podzakresu III.A istotne znaczenie kulturowe obiektów szlaku zgodne z tematyką szlaku - podstawą uzyskania maksymalnej oceny okazało się umiejętne włączenie do systemu zgodnych tematycznie muzeów z ofertą istotną dla tematyki szlaku lub unikalną w skali międzynarodowej i krajowej. Docenić należy także mnogość eventów i mikroeventów, zarówno regularnych, jak i organizowanych na zamówienie (zakres

III.B) oraz bogatą ofertę uzupełniającą w licznych obiektach szlaku. Zapewnia to z jednej strony różnorodność oferty w ramach zarysowanych przez deklarowaną tematykę, z drugiej także atrakcyjność dla różnych grup konsumentów, ponadto przyczynia się do stworzenia obrazu (i produktu) żywego i atrakcyjnego segmentu kultury popularnej. Z kolei osiągnięty maksymalny pułap punktacji w podzakresie III.G. wskazuje na potencjalną atrakcyjność szlaku dla grup turystów kulturowych zainteresowanych w pierwszym rzędzie wyprawami innymi niż literackie i biograficzne. Mnogość i znaczenie obiektów i ofert odnoszących się w pierwszym rzędzie do zwolenników turystyki kreatywnej, ale także industrialnej, regionalnej, religijnej czy etnicznej powinna - przy odpowiedniej i dobrze ukierunkowanej promocji - przełożyć się na sukces systemu jako produktu turystyki kulturowej.

Ewaluacja wyników badania w zakresie IV pozwoliła usytuować **system jako szlak z wysokim poziomem usług turystycznych i z wysoką aktywnością autopromocyjną**. Szlak Bajek otrzymał w tym zakresie 94 ze 100 możliwych punktów, w tym w każdym z podzakresów minimum 2/3 punktów możliwych do osiągnięcia. Szczególnie podkreślić należy wykorzystanie przez koordynatorów szlaku niesłabnącej popularności dzieła literackiego Braci Grimm z pomocą konsekwentnie i intensywnie prowadzonej akcji promocyjnej w krajach Azji (głównie Chin i Japonii) - przy jednoczesnym wprowadzeniu we współpracy z touroperatorami i zarządcami obiektów konkretnych ofert wycieczek po szlaku, zwiedzania oraz imprez na zamówienie dla turystów pochodzących z tych krajów, co przyniosło zauważalny efekt w postaci wyraźnego zwiększania ich liczby, odnotowywanego corocznie.

W zakresie V, odnoszącym się do pozostałej (pozatematycznej) oferty turystyczno-kulturowej szlaku, badany system osiągnął maksymalną liczbę 100 punktów, co uzasadnia przyznanie mu predykatu **szlaku o wybitnym znaczeniu kulturowo-turystycznym i ogólnoturystycznym**. Na tak wysoką ocenę wpłynęła w szczególności kulturowa i przyrodnicza atrakcyjność obszarów, przez które przebiega szlak, jak również trzy czynniki typowe dla Niemiec: różnorodność ofert kulturalnej, wysoki poziom organizacji turystyki (w tym wielość i różnorodność dobrze zagospodarowanych atrakcji lokalnych) oraz obecność infrastruktury służącej aktywnemu spędzaniu czasu wolnego. Ważnym czynnikiem, który może przyczyniać się do utrzymywania wysokiego potencjału turystycznego badanego systemu jest także fakt jego krzyżowania się z licznymi i dobrze zorganizowanymi innymi szlakami kulturowymi (zakres V.D.a).

W zakresie VI oceny badany system uzyskał 161 punktów i w żadnym z jego podzakresów nie otrzymał mniej niż 40% punktów, co zgodnie z kryteriami stosowanej metody pozwala go uznać za **szlak z bardzo dobrze rozwiniętą infrastrukturą służącą turystyce**. Jest to drugi obok zakresu II obszar cząstkowy oceny, w którym Szlak Bajek nie został zakwalifikowany do kategorii najwyższej. Powodem tego były przede wszystkim mankamenty stwierdzone w podzakresie VI C. (komunikacja), w szczególności zaś bardzo słabo rozwinięta oferta własnych lub ukierunkowanych na obsługę szlaku usług komunikacyjnych, w tym z użyciem niestandardowych środków transportu pomiędzy obiektami szlaku, skierowanych do niezmotoryzowanych turystów indywidualnych.

9. Niemiecki Szlak Bajek jako destynacja turystyki kulturowej

Dokonując analizy znaczenia Niemieckiego Szlaku Bajek jako potencjalnej destynacji dla różnych form turystyki kulturowej, najlepiej ująć ją w formie szeregu wzajemnie komplementarnych programów zwiedzania tej samej przestrzeni, zestawionych poprzez wyróżnienie rozmaitych możliwych aspektów interpretacji jej kulturowego dziedzictwa. Sprzyja temu sama koncepcja szlaku: kwestia generalnej dwuwarstwowości jego oferty, wynikającej z przyjętego już na etapie koncepcji produktu zamierzenia zaadresowania jej do

dwóch podstawowych grup odbiorców (dzieci oraz dorośli zainteresowani literaturą oraz kulturą ludową) została szerzej zaprezentowana w odrębnym opracowaniu autora, analizującym jego potencjał turystyczny¹. Jednak niezależnie od tego, również z punktu widzenia procesu szerokiego rozwarstwiania się zainteresowań współczesnych turystów kulturowych Niemiecki Szlak Bajek może bez wątplenia stanowić także przestrzeń odbywania rozlicznych typów wypraw kulturowych. Mogą być one profilowane zarówno w całkowitej zgodności z deklarowaną tematyką szlaku, a także planowane i realizowane z jej częściowym tylko uwzględnieniem, przy jednoczesnej koncentracji programu na konkretnym rodzaju celów (w tym także ich różnorodności w obrębie danej tematyki i grupy obiektów). Przy wyborze takiej opcji wykorzystania oferty szlaku każdy z poniżej wymienionych aspektów jego potencjału może - z pomocą prostych działań koncepcyjnych i planistycznych - zostać wykorzystany przez organizatora turystyki (lub nawet świadomego i doświadczonego indywidualnego turystę z wykrystalizowanymi zainteresowaniami) jako gotowy zarys programu tematycznej wyprawy kulturowej. Kładąc nacisk na te elementy dziedzictwa oraz na atrakcje zorganizowane jako gotowe oferty, które interesują danego odbiorcę, warto jednak każdorazowo zachować świadomość pierwszorzędno profilu Szlaku Bajek (jako systemu linearnego służącego organizacji turystyki literackiej) i przy okazji realizacji każdej z możliwych form zwiedzania tej przestrzeni poświęcić mu nieco czasu, wbudowując odpowiednie moduły w realizowany program.

Turystyka literacka. Tematyczny profil szlaku i szereg przemyślanych zabiegów konstruktorów oferty narzuca ten typ wypraw kulturowych jako wiodący i najpełniejszy sposób wykorzystania przestrzeni, gwarantując jednocześnie zetknięcie z autentycznym dziedzictwem kulturowym w jego rozlicznych przejawach i na wiele atrakcyjnych sposobów. Wiodącą tematyką jest w tym wypadku oczywiście dzieło braci Jakuba i Wilhelma Grimmów jako autorów literatury popularnej. Zwiedzający szlak nie tylko styka się tu z autentykiem w postaci oryginałów - rękopisów - dzieł (w muzeum i archiwum w Kassel), ale poznaje także rozmaite źródła jego inspiracji i tematów (osobowe, jak w Baunatal, tematyczne, jak w Marburgu czy miejscowe, jak zamek Waldeck, głąz Hohenstein albo tablica w Hameln). Może zapoznać się z procesem powstawania bajki (muzea w Kassel i Steinau), różnorodnością ich wątków (na całym szlaku), bogactwem sposobów ich przekazu i recepcji dawniej i dziś (muzea w Steinau i Bad Oeynhausien, spektakle teatralne w Hanau, Steinau, Schauenburg i Gudensberg, inscenizacje na otwartym powietrzu w Polle, Bodenwerder, Hameln, w historycznych wnętrzach na zamkach Trendelburg i Sababurg oraz inne, spacer tematyczne wokół Kassel, pokazy sfilmowanych bajek w Steinau). Szlak daje także możliwość zapoznania się z procesem „lokalizowania” dzieła literackiego na wszystkich możliwych etapach: przez potwierdzone elementy historii lub biografii (Bodenwerder, Hannoversch Münden) przez lokalne legendy lub ludowe sagi (Waldeck, Hameln), przez samych autorów (lokalizacja dokonana w dziele Grimmów, np. w Hessisch Lichtenau), ale także wtórne np. w miejscach ciekawych przyrodniczo (Hohenstein) czy zupełnie nie związanych z podaniami (Polle, Gudensberg, Wahlsburg). Literacki profil szlaku podkreśla typowe instrumentarium stosowane w ramach literackich wypraw kulturowych, wykorzystywane w poszczególnych miejscach w jego przestrzeni dla zilustrowania sposobów oddziaływania dzieła literackiego na żywą kulturę. Turysta spotka tu więc: seanse lektury („godziny literackie”) organizowane w wyspecjalizowanych miejscach (jak „Märchenwache“ w Alsfeld, muzeum w Bad Oeynhausien, dom D. Viehmann w Kassel i szereg innych), opowiadania literackie (w Baunathal, Steinau, Schauenburg, Heiligenstadt i w innych miejscach) nowoczesnie zorganizowaną, interaktywną i multimedialną ekspozycję muzeów literackich (m. in. w

¹. Por. podrozdział 2.8 w artykule A. Mikosa v. Rohrscheidt „Szlaki kulturowe jako skuteczna forma tematykacji przestrzeni na przykładzie Niemieckiego Szlaku Bajek”, zamieszczonym w TK 9 (2011) – niniejsze wydanie TK.

Kassel i Steinau), stałe i organizowane na zamówienie inscenizacje bajek jako tekstów (Hanau, Steinau, Trendelburg, Bodenwerder, Polle, Hameln, Bremen i szereg innych miejscowości), imprezy muzyczne (Hameln, Bremen). Jeśli dołączyć oferty zajęć kreatywnych dla dzieci, organizowanych w oparciu o wątki tekstów literackich bajek (m. in. w Bad Oeynhausen i w Bad Wildungen), uzyskujemy pełen obraz żywej - a dokładniej: profesjonalnie „ożywianej” - literatury. W kontekście rewolucyjnych zmian dokonujących się w ostatnich latach w sposobach recepcji i interpretacji dziedzictwa kulturowego, w tym także zmian preferencji czytelniczych i ujemnych skutków spadku skali czytelnictwa, tak różnorodne impulsy „zbierane” w postaci doświadczeń podczas zwiedzania szlaku mogą dla wielu odbiorców jego oferty okazać się właściwą inspiracją na całe życie. W tym aspekcie Niemiecki Szlak Bajek jawi się jako znakomity przykład realizacji fundamentalnej funkcji turystyki kulturowej: atrakcyjnej w formie dystrybucji kultury w ramach podróży odbywanych w czasie wolnym.

Turystyka biograficzna. W wypadku analizowanego szlaku wątek biograficzny (obecny także w oficjalnej dedykacji tego systemu) wiąże się nierozdzielnie z wiodącym wątkiem literackim. Postaci braci Jakuba i Wilhelma Grimm znane są w Niemczech nie tylko jako literaci (w tym głównie pracownicy zbieracze i wydawcy bajek, sag i legend), ale także jako współtwórcy nowoczesnej nauki o języku, autorzy standardowego słownika i odważni patrioci (byli wszak znanymi zwolennikami zjednoczenia Niemiec na podwalinach liberalnej praworządności). Podróż śladem głównych stacji ich życia (Hanau, Steinau, Kassel), ale także działalności naukowej (Marburg, Kassel) politycznej (Heiligenstadt, Witzenhausen) ukazują zainteresowanym ich obydwu w całym bogactwie ich aktywności społecznej, w tym kulturalnej. Niektóre miejsca na szlaku umożliwiają turyście kulturowemu zetknięcie także z innymi ciekawymi postaciami twórców (jak Wilhelm Busch w Ebergötzen, Theodor Storm w Heiligenstadt), czy ludzi wybitnych w innych dziedzinach (jak Johann Eisenbarth w Hannoversch Münden). Poprzez odpowiednią aranżację miejsc i opracowanie zbiorów, dobrze przemyślane wątki narracji i atrakcyjne sposoby przekazu następuje wykorzystanie i wzmocnienie impulsów o charakterze edukacyjnym i tym samym spełnienie jednego z głównych zadań turystyki biograficznej: dostarczenie wiedzy i pozytywnych wzorców życiowych.

Turystyka eventowa. Ta forma turystyki kulturowej stawia w centrum swoich programów uczestnictwo w imprezach realizujących różne formy uczestnictwa w kulturze. Jej zwolennicy mogą wykorzystać tematyczną ofertę szlaku na kilka sposobów. Jednym z nich jest wyjazd i *kilkudniowy pobyt* w miejscowościach, gdzie organizowane są wielkie tematyczne imprezy. W tym kontekście jako główny cel wyjazdu jawi się Festiwal Bajek Braci Grimm w Hanau, pozostałe to: Dni Bajek w Bad Oeynhausen, Tydzień Bajek w Bad Sooden-Allendorf oraz (adresowany głównie do rodzin z dziećmi) Festiwal Teatrów Lalek w Steinau. Uczestnictwo w głównym evencie (realizowane w postaci obejrzenia jednego przedstawienia dziennie) można przy tym uzupełnić tematycznymi zwiedzaniem i wycieczkami (także do parków rozrywki, ogrodów zoologicznych, miejsc ciekawych przyrodniczo itd.), które zresztą są we wszystkich wymienionych miejscowościach oferowane w ramach pakietów lokalnych, w tym także okolicznościowych, przygotowywanych i proponowanych na czas trwania imprez. Inną formą uprawiania tej turystyki na szlaku jest podjęcie podróży po jego trasie w okresie głównego sezonu (sierpień) z zaplanowanym uczestnictwem w pojedynczych godzinnych lub nieco dłuższych imprezach (spektaklach, inscenizacjach) w poszczególnych miejscowościach, organizowanych w różne dni tygodnia (np. Kassel – niemal codziennie przez cały sierpień, Hameln (w środy), Sababurg (w soboty), Bodenwerder, Polle, Bremen, Hameln (w niedziele), Bad Wildungen (w czwartki), uzupełniając ten program o jednorazowe wydarzenia mieszczące się w tematyce szlaku lub

ogólnie w tematyce imprez kulturowych (jak np. Święto Świąteł w Oberaula, Turniej Rycerski w Knüllwald (zamek Wallenstein), które odbywają się w danym okresie, a których pełną i aktualną listę zamieszcza zarówno portal internetowy szlaku, jak i wydawany corocznie przewodnik po imprezach w jego przestrzeni. I w tym wypadku warto uzupełnić listę (codziennych) imprez o obejrzenie obiektów (jak zamki), ciekawych kolekcji muzeów i zwiedzania (przy czym zwolennicy „akcji” i „interakcji” mogą wybierać np. zwiedzania fabularyzowane). Trzecią formą wykorzystania oferty szlaku w konwencji eventowej może być jego zwiedzanie głównie w formie udziału w mikroeventach. Oferują je cyklicznie w ramach zwiedzania, lub dla zapowiadanych grup albo na specjalne indywidualne zamówienie nie tylko wszystkie muzea i zamki na szlaku, ale także niektóre stowarzyszenia i grupy lokalne (jak zespół królowej Śnieżki w Bergfreiheit / Bad Wildungen, Towarzystwo Bajek w Buxtehude i inni). Kulminacyjnym punktem takiej „(mikro)eventowej” podróży po szlaku warto uczynić uczestnictwo w jednej z większych (na przykład całodniowych) imprez. Także w tym przypadku uzupełnieniem programu może być zwiedzanie, a wsparciem dla organizujących wyprawę we własnym zakresie indywidualnych turystów - system lokalnych pakietów, obejmujących obok mikroeventów także ofertę gastronomiczną i noclegową. Ze względu na tematykę imprez, adresowanych także (choć nie wyłącznie) do dzieci – wyjazdy na eventy w przestrzeni Szlaku Bajek mogą być podejmowane jako sposób spędzenia czasu dla całych rodzin.

Turystyka tematyczna. To właśnie ze względu na jej zainteresowania oraz potrzeby powstaje większość ofert szlaków kulturowych. W tym wypadku głównym przedmiotem tematyzującym program wycieczki mogą być bajki – i to niekoniecznie tylko jako gatunek literatury, ale głównie jako tradycyjna i nadal żywa postać przekazu treści kulturowych czy nawet swoistego „kodu kulturowego” danego kręgu cywilizacyjnego. Uczestnicy wyprawy tematycznej (a więc posiadającej z założenia silny rys edukacyjny²) po Niemieckim Szlaku Bajek mogą w ciągu niewielu dni doświadczyć spotkania z bajką w najróżniejszych aspektach jej funkcjonowania, na różnych poziomach i w różnych kontekstach: i tak usystematyzują swoją wiedzę na temat różnych typów baśniowych opowieści, na temat źródeł bajek, w odniesieniu do historycznych i współczesnych sposobów ich „lokalizacji”. Dowiedzą się wiele na temat form opracowywania bajek (tu nie tylko miejsca związane z Braćmi Grimm i muzea, ale też m. in. Otto- Ubbelohde-Haus w Lahntal – miejsce życia i pracy ilustratora tego zbioru bajek albo wystawa o W. Buschu w Ebergötzen). W wymienionych powyżej miejscach (por. wyżej, „turystyka literacka”) poznają formy „podawania” bajek i przeżywania ich przez odbiorców: zarówno tradycyjne (np. seanse czytania, seanse opowiadania), nowsze - jak musical, opowiadanie muzyczne, inscenizacje w przestrzeni i obiektach, spektakle teatru, w tym teatru marionetek, pokazy bajki filmowej (muzea w Bad Oeynhausen i w Steinau), wreszcie także te najmłodsze, jak warsztaty kreatywne, zwiedzanie fabularyzowane (Trendelburg, Hameln, Bad Wildungen) i inne. Zapoznają się z tworzonymi na potrzeby przekazu bajki aranżacjami miejsc (jak wioska tematyczna Bergfreiheit), obiektów (jak zamek Sababurg), tras w przestrzeni miejskiej (jak w Buxtehude, Immenhausen) i z formami wykorzystania krajobrazu pozamiejskiego (jak trasa „Märchenlandweg“ wokół Kassel, jaskinia w Herbstein), ze specjalnymi nowymi kreacjami budynków (amfiteatr w Gudensberg), a nawet środków transportu (prom w Wahlsburgu). Doświadczą bajek wieloma zmysłami, uczestnicząc na przykład w tematycznych spotkaniach kulinarnych (Hannoversch Münden) oraz warsztatach kreatywnych (Bergfreiheit, Steinau, Bad Oeynhausen). Wszystkie te elementy mogą dla takiej grupy odbiorców zostać usystematyzowane i podane w formie atrakcyjnych, multimedialnych prelekcji w muzeach tematycznych na szlaku (Steinau, Kassel, Bad Oeynhausen). W ten sposób dogłębnie poznany i doświadczony temat bajki może stać się

² Szerzej na temat podróży tematycznych jako edukacyjnej formy turystyki kulturowej w: A. Mikos v. Rohrscheidt, Turystyka Kulturowa. Fenomen, potencjał, perspektywy, Poznań 2010, s. 102-106.

dla nich drogą do zrozumienia zakresu oddziaływania oraz w ogóle (nadal) istotnej roli kultury ludowej we współczesnym świecie i pożytków z jej pielęgnowania.

Poza bajką przestrzeń szlaku oferuje do bardziej wnikliwego zapoznania także inne tematy. Jednym z nich może być np. typowa dla Niemiec architektura szachulcowa (Fachwerk). Choć ten temat także został w środkowych Niemczech wykorzystany do budowy odrębnego szlaku, częściowo pokrywającego się w swoim przebiegu z analizowanym systemem, to także na Szlaku Bajek można zapoznać się z tym stylem architektury dość dogłębnie i wieloaspektowo. Jako główne cele takiej wyprawy należałoby wymienić „szachulcową” wieś Helsa, miasteczka Alsfeld, Hofgeismar i Hannoversch Münden, miasto Marburg, ale nie brakuje go w wielu innych miejscowościach, np. w Steinau, Witzenhausen, Fritzlar, Hameln i szeregu innych.

Turystyka uznanego **dziedzictwa kulturowego**. Z uwagi na fakt uznania dzieła Braci Grimm w roku 2005 przez komitet UNESCO za element światowego dziedzictwa kultury (w ramach niematerialnego zbioru dokumentów „Pamięci Świata”), zwiedzanie niektórych obiektów szlaku może być organizowane (lub ich odwiedzenie proponowane) w ramach turystyki dziedzictwa kulturowego. Turyści zainteresowani tą formą podróży kulturowych na pewno zechcą zwiedzić Muzeum i Archiwum Grimmów w Kassel, gdzie będą mogli obejrzyć oryginalny rękopis pierwszego wydania zbioru bajek. Mogą też do swojego programu włączyć Baunatal, by w osobie Doroty Viehmann zapoznać się z ludzkimi (ostatecznie bardziej pierwotnymi) źródłami owego dziedzictwa. Ich celem może być także jedno lub kilka spośród wielu miejsc pierwotnej lokalizacji bajek, np. zamek w Waldeck. Poza tematem, ale nadal w przestrzeni szlaku zainteresuje ich także rynek i ratusz w Bremie ze słynnym bremeńskim Rolandem (także na liście Światowego Dziedzictwa UNESCO), katedra i muzeum w tym samym mieście, jednej z kolebek Hanzy (wprowadzana aktualnie na listę „europejskich miejsc kultury“), dawna siedziba królewska we Fritzlar wraz z katedrą i relikwiami palatium, Marburg – jedno z miejsc reformacji, gdzie odbyła się historyczna „dysputa marburska”, ponadto miasto z pierwszym ewangelickim uniwersytetem świata, wreszcie stała wystawa w Kassel, poświęcona regularnemu eventowi najwyższej światowej rangi artystycznej – wystawie sztuki współczesnej „documenta”. W ten sposób turyści preferujący zwiedzanie tego rodzaju miejsc i obiektów otrzymują satysfakcjonującą listę celów, a jednocześnie będą mogli w oparciu o ofertę szlaku bliżej zapoznać się z jednym z jej aspektów, tym powiązanych z dziełem Braci Grimm.

Poza wymienionymi wyżej wiodącymi formami turystyki kulturowej przestrzeń Niemieckiego Szlaku Bajek posiada szereg miejsc i ofert atrakcyjnych z punktu widzenia innych typów wypraw. Są wśród nich:

ciekawe cele z punktu widzenia **wypraw muzealnych**. Muzea na szlaku reprezentują różne typy placówek tego rodzaju. Jest wśród nich najstarsze muzeum kontynentalnej Europy (Fridericianum w Kassel), ponadto muzea biograficzne (Kassel, Steinau) tematyczne: (Bad Oeynhausen), szereg muzeów regionalnych z ciekawymi działami w tematyce szlaku i unikalnymi kolekcjami (na przykład w Hanau), muzea sakralne: (Fritzlar, Bremen), muzeum poświęcone ważnym społecznym procesom i grupom (Bremerhaven – muzeum emigrantów), muzeum egzotycznych kultur (Bremen), a także liczne inne placówki i kolekcje, w tym posiadające w Polsce tylko nieliczne odpowiedniki niewielkie muzea prywatne.

na szlaku można skorzystać z elementów oferty **turystyki kreatywnej** (warsztaty garncarskie w Steinau, kursy i warsztaty malarskie w Willingshausen, warsztaty tematyczne w wymienionych muzeach bajek oraz propozycje w Schauenburgu i Bad Wildungen),

są tu liczne walory atrakcyjne z punktu widzenia turystów zainteresowanych wyprawami **kulturowo - przyrodniczymi** (Hohenstein w Hesisch-Oldendorf, Jaskinia w Herbstein: Park Krajobrazowy Hoher Vogelsberg ze źródłami mineralnymi, parki i rezerwaty w Freiensteinau, Hofgeismar z parkiem dzikich zwierząt i sporo innych miejsc),

w szeregu miejscowości znajdują się zabytki lub kolekcje o charakterze **industrialnym** (Fürstenberg - znana manufaktura porcelany, Hameln – historyczna manufaktura szkła, Muzeum Techniki Rolniczej w Knüllwald i inne), przy czym wszystkie one posiadają atrakcyjną ofertę turystyczną

Wszystko to umożliwia połączenie wątków wiodących dla Szlaku Bajek z celami atrakcyjnymi dla różnych grup potencjalnych adresatów, co w ostatnich latach z sukcesem praktykowane jest w ramach ofert wypraw zorganizowanych dla turystów z Azji. Praktyka działania szlaku pokazuje zatem, że w konkretnych programach wypraw ich organizatorzy mogą albo

1. konsekwentnie selekcjonować wymienione typy atrakcji, konstruując **jednorodny podróż** – literackie, muzealne, tematyczne, biograficzne - dla odbiorców bardziej wyrobionych lub z różnych powodów (na przykład edukacyjnych) tematycznie zainteresowanych, albo

2. w stopniu uznanym przez siebie za odpowiedni **uzupełniać ofertę główną** szlaku o pojedyncze lub liczniejsze obecne w jego przestrzeni typowe cele jednej lub kilku z wymienionych form podróży kulturowych (np. o eventy lub znaczniejsze zabytki), aby uczynić ją bardziej różnorodną i przez to atrakcyjną dla danej grupy, albo wreszcie

3. skonstruować program podróży obejmujący **różnorodne kulturowe atrakcje** w przestrzeni szlaku z uwzględnieniem przynajmniej kilku wybranych obiektów zgodnych z jego tematyką wiodącą (najważniejszych lub najciekawszych z punktu widzenia potencjalnych adresatów propozycji), aby w ten sposób uzyskać ofertę wyprawy kulturowej z zauważalną dominantą tematyki szlaku i tym samym wykorzystać jego potencjał choćby w pewnym stopniu.

Na zakończenie warto powtórzyć, że ze względu zarówno na tematykę jak i konstrukcję oferty tego szlaku, w jego przypadku podejmowana prywatnie podróż wakacyjna może być szczególnie atrakcyjna dla grup rodzinnych. W tym kontekście szlak jawi się jako przestrzeń znakomicie nadająca się (i przygotowana) do **kulturowej turystyki rodzinnej**. W dobrze przemyślanym, indywidualnie skonstruowanym rodzinnym programie takiej wycieczki niemal w każdej miejscowości na szlaku znajdzie się miejsce, moduł lub impreza dla każdego uczestnika, niezależnie od jego wieku oraz stopnia krystalizacji jego zainteresowań. Być może ta właśnie cecha analizowanego systemu zwiedzania – a elementy ją tworzące są świadomie pielęgnowane, rozbudowywane i promowane przez zarządzających systemem, jak to wynika z aktualnie realizowanej strategii – jest najważniejszym atutem Niemieckiego Szlaku Bajek.